Deanu gielda - Tana kommune

Møteinnkalling

Utvalg:	**Oppvekst- og kulturutvalget**
Møtested:	Rådhussalen, Tana Rådhus
Dato:	21.03.2013
Tidspunkt:	10:00

Eventuelt forfall må meldes snarest på tlf. 464 00 200, eller på e-post til postmottak@tana.kommune.no. Vararepresentanter møter etter nærmere beskjed.

Følgende saker ettersendes:

Sak 21/2013 – Matordning i barnehagen
Sak 22/2013 – Tilstandsrapport for skolene i Tana
Sak 23/2013 – Framtidig struktur for ungdomstrinnet i Tana kommune

Tana, 13. mars 2013

Solbjørg Ravna
Leder

Saksliste

Utvalgs-saksnr	Innhold	Lukket	Arkiv-saksnr
PS 14/2013	Godkjenning av innkalling		
PS 15/2013	Godkjenning av saksliste		
PS 16/2013	Godkjenning av protokoll av 31.01.2013		
PS 17/2013	Inndeling av hovedveinettet i veiparseller for adressering		2012/848
PS 18/2013	Verdensarvsted - Uttalelse fra Tana kommune		2013/558
PS 19/2013	Samarbeidsavtale mellom Tana idrettsråd og Tana kommune		2013/603
PS 20/2013	Matordning i barnehagen		2012/2611
PS 21/2013	Tilstandsrapport for skolene i Tana		2012/2612
PS 22/2013	Framtidig struktur for ungdomstrinnet i Tana kommune		2012/2613
PS 23/2013	Referatsaker/Orienteringer		
RS 9/2013	Valg av adressenavn for småveier i Tana kommune		2012/847
RS 10/2013	Søknad om støtte til bokprosjekt		2012/2767
RS 11/2013	Søknad om støtte - Organisasjon Gjenreis Kysten		2013/381

PS 14/2013 Godkjenning av innkalling

PS 15/2013 Godkjenning av saksliste

PS 16/2013 Godkjenning av protokoll av 31.01.2013

Saksfremlegg

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Oppvekst- og kulturutvalget		21.03.2013
Oppvekst- og kulturutvalget	17/2013	21.03.2013

Inndeling av hovedveinettet i veiparseller for adressering

Rådmannens forslag til vedtak

Hovedveistrekningene i Deanu gielda / Tana Kommune deles inn i følgende parseller:
Parsell 1: (E6) Deanušaldi / Tana Bru til Levajok Fjellstue
Parsell 2: (FV890) Deanušaldi / Tana Bru til kommunegrensen mot Berlevåg Kommune (Geadnjá / Gednje)
Parsell 3: (FV98) Deanušaldi / Tana Bru til kommunegrensen mot Gamvik Kommune
Parsell 4: (FV895) Skiippagurra til grensen mot Finland
Parsell 5: (FV281) Ruostafielbmá / Rustefjelbma til Gávesluokta / Gavesluft
Parsell 6: (E75) Deanušaldi / Tana Bru til kommunegrensen mot Unjárgga gielda / Nesseby Kommune

Adressenummereringen skal følge avstandsprinsippet definert av Statens Kartverk.

Saksopplysninger

Statens Kartverk som nasjonal matrikkelmyndighet har bestemt at vegadresser skal være på plass over hele landet innen 2015. I Tana er Tana kommune lokal matrikkelmyndighet noe som også innebærer at kommunen er adressemyndighet.

Bakgrunn:

Årsak til at Tana Kommune jobber med å gå fra matrikkeladresser til veiadresser er som følger. Miljøverndepartementet uttaler i Ot.prp. 70 (2004-2005) Om lov om eiendomsregistrering at de forutsetter at matrikkelnummer går ut og at veiadresseformen blir innført som en felles

adresseform for hele landet. Statens Kartverk har på bakgrunn av dette utviklet et strategidokument som sier at veiadresser skal være på plass over hele landet innen 2015.

En annen årsak til denne prosessen er medieoppslag om ambulanser som sliter med å finne frem til bestemmelses sted. Dårlig og ulogisk adressering og skilting bidrar til mange tapte minutter for utrykningspersonell. En god og logisk adressering vil spare andre utrykningsenheter for tid, brann og politi.

Formål:

Formålet med et godt adressesystem er angitt i matrikkel forskrift § 49 hvor det heter: «Adresser og skilt skal sørge for at alle på en lett og forståelig måte kan identifisere og finne fram til bygninger, atkomst til bygninger, boliger og andre objekter eller steder som det er viktig å finne fram til. Adressen skal også tjene som stedfestingsobjekt og nøkkel til aktuell informasjon i private og offentlige registre og arkiv. Føring av adresser i matrikkelen skal bidra til et felles adressesystem for hele landet»

Dagens situasjon:

Tana Kommune har pr 7.3 2012 409 (16,37 %) veiadresser til adresseverdige bygg. Tallet på matrikkeladresser til adresseverdige bygg er 2090 (83,63 %). De nye veinavnene som ble vedtatt av oppvekst og kulturutvalget februar 2012 vil gi bortimot 200 nye veiadresser. Det vil øke andelen av veiadresser opp mot 25 % i Tana Kommune.
Den store massen med matrikkeladresser som må gjøres om til veiadresser finnes langs Riks-, Fylkes- og Europaveinettet i Tana. Det er disse områdene som er grunnlaget for dette dokumentet.

I denne omgang gjelder det ikke fastsetting av veinavn. Det gjelder kun definering av veiparseller for adressering. Fastsetting av navn på definerte veiparseller vil bli fremlagt som egen sak senere.

Vurderinger

Før navn på veier kan tildeles må veiparsellen være avklart. Veiparsellen må være helt spesifikk med tanke på startpunkt og sluttpunkt. Nummereringen langs disse veiene vil måtte følge avstandsprinsippet. (Se appendix 2).

Startpunktet for veiparseller som starter ved Tana Bru vil være senter av rundkjøringer som er planlagt for den nye broen over Tanaelva. Numrene vil bli tilpasset slik at selv om adresseringen blir gjennomført før rundkjøringene er på plass, så vil numrene endres slik at de passer med startpunktet i rundkjøringene.

Flere alternativer til inndeling har vært vurdert:

Alternativ 1:
Strekningene deles ikke opp. Veiene har utgangspunkt i Tana Bru eller starten på gjeldende fylkesvei.

Fordel:
Ved bruk av avstandsprinsippet vil husnummeret være en avstandsindikasjon hvor lang huset er fra et startpunkt. Sett at et hus mellom Båteng og Sirma har fått husnummer 3750. Da vil uttryknings personell vite at huset er 37500 meter eller 37,5 km fra startpunktet som er Tana Bru. Husnumrene vil og kunne være indikasjoner dersom man prøver å beskrive hvor det har

vært bilulykke eller andre ulykker i nærheten av veien. Kostnadene ved skilting vil bli lavere da det ikke er behov for mange skilt. Alternativet er innført i vårt naboland Finland noe som innebærer en klar fordel i vårt grensekommunale samarbeid om bl. a brannvern.

Ulempe:
Lange adresseparseller gjør det vanskelig å beskrive hvor adressen er når man ikke benytter seg av allerede innarbeidede tettsteds og stedsnavn. Det er stor sannsynlighet for at det vil bli mange klager på adressenavnet da mange flere personer er berørt.

Dette alternativet er det klart beste valget. For utrykning er dette en enkel måte å lokalisere adressen som skal finnes. Dette alternativet behøver ingen klarlegging av grenser for tettsteder.

Alternativ 2:
Strekningene deles inn etter grensene på gårdsnummer i Tana.

Fordel:
Adresseparsellene har helt klare skiller for start og slutt.

Ulempe:
Det må skiltes ved hver begynnelse og slutt på veiparsell for alle parsellene. Dette vil gi mer skilting, en større kostnad for skiltansvarlige. Det kan forekomme flere klager på veinavn da større tettstedsnavn blir foretrukket som veinavn framfor små tettsteder. Adresseparsellen kan dele ett tettsted i to.

Denne løsningen er en av to løsninger med helt klare grenser. Men denne løsningen egner seg svært dårlig da navngivingen vil bli svært vanskelig. Et gårdsnummer spenner over flere tettsteder. Da vil det være uklart om hvilket tettsted som skal brukes som veinavn. I tillegg kan dette dele et tettsted i to.

Alternativ 3:
Strekningene deles inn etter store og små stedsnavn.

Fordel:
Med denne inndelingen blir allerede innarbeidede stedsnavn brukt i veinavnet.

Ulempe:
Det vil bli veldig mye skilting da alle små og store tettstedet må skiltes både på start og slutt. Kostnadene til skilting blir vesentlig større en ved en lang parsell. Utrykningspersonell må med denne inndelingen være kjent med alle små tettsteder for å tape minst mulig tid ved uttrykning.

Denne løsningen er ikke å foretrekke for den krever at ethvert tettsted må ha helt klare grenser på meters nøyaktighet. Alle tettsteder må avklares slik at adresseparsellene må ha helt klare grenser for start og stopp. Områder mellom tettsteder må enten gis nye navn eller så må tettsteder forlenges slik at det ikke blir gap mellom tettsteder som ikke har navn.

Konklusjon:
Rådmann anbefaler valg av alternativ 1. Det innebærer at kommunens hovedveistrekninger inndeles i 6 parseller for adressering. Veiene har utgangspunkt i Tana Bru eller starten på gjeldende fylkesvei for nummerering.

Dette alternativet er det klart beste fordi det innebærer den enkleste måten å lokalisere adressen. Dette alternativet behøver ingen klarlegging av grenser for tettsteder. Utrykningskjøretøyer, posten, transportører, hjemmesykepleien og andre vil lett kunne finne frem til adressen uten å behøve å være lokalkjent.

Hovedveistrekningene i Deanu gielda / Tana Kommune deles inn i følgende parseller:
Parsell 1: (E6) Deanušaldi / Tana Bru til Levajok Fjellstue
Parsell 2: (FV890) Deanušaldi / Tana Bru til kommunegrensen mot Berlevåg Kommune (Geadnjá / Gednje)
Parsell 3: (FV98) Deanušaldi / Tana Bru til kommunegrensen mot Gamvik Kommune
Parsell 4: (FV895) Skiippagurra til grensen mot Finland
Parsell 5: (FV281) Ruostafielbmá / Rustefjelbma til Gávesluokta / Gavesluft
Parsell 6: (E75) Deanušaldi / Tana Bru til kommunegrensen mot Unjárgga gielda / Nesseby Kommune

APPENDIX I

Illustrasjon over inndelingene

Fra Tana Bru, langs E6 til kommunegrensen mot Karasjok

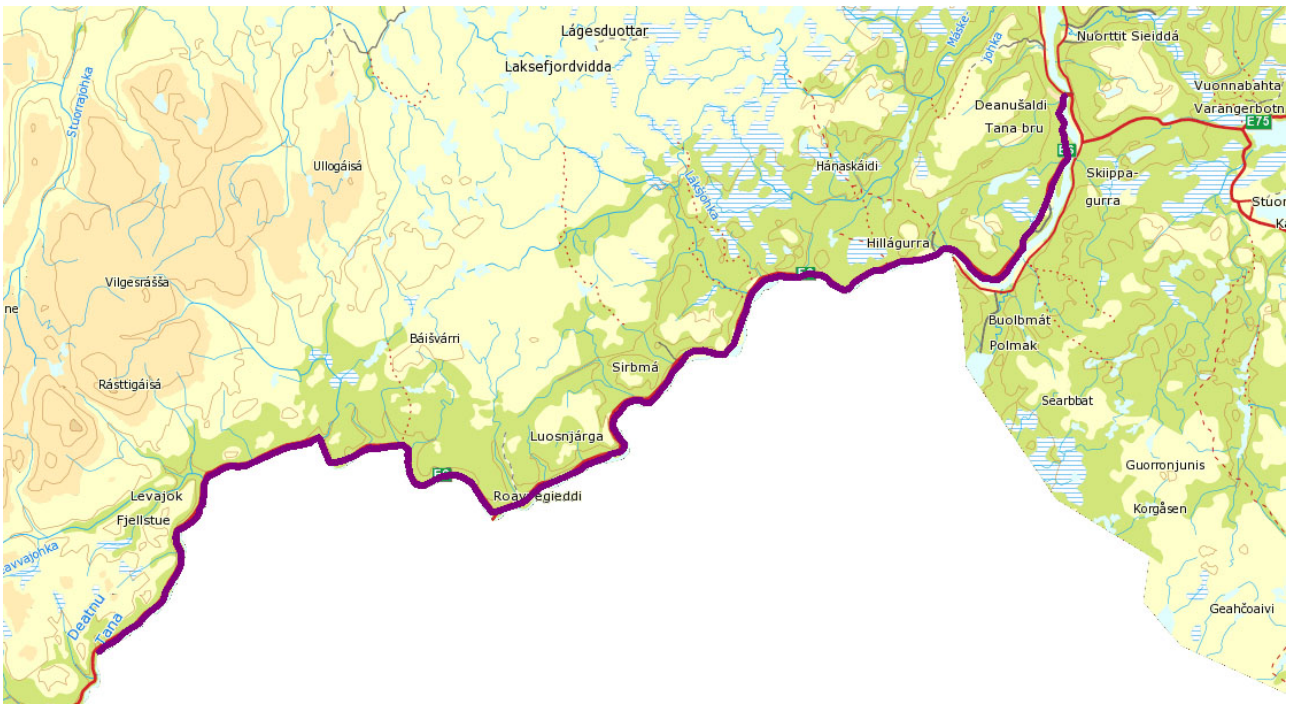

Fra Tana Bru mot Ifjord, til kommunegrensen mot Gamvik

Fra Tana Bru mot Gednje, til kommunegrensen mot Berlevåg

Fra Tana Bru mot Varangerbotn, til kommunegrensen mot Nesseby

Fra krysset i Rustefjelbma mot Langnes, så langt veien går

Fra krysset i Skippagurra til riksgrensen mot Finland

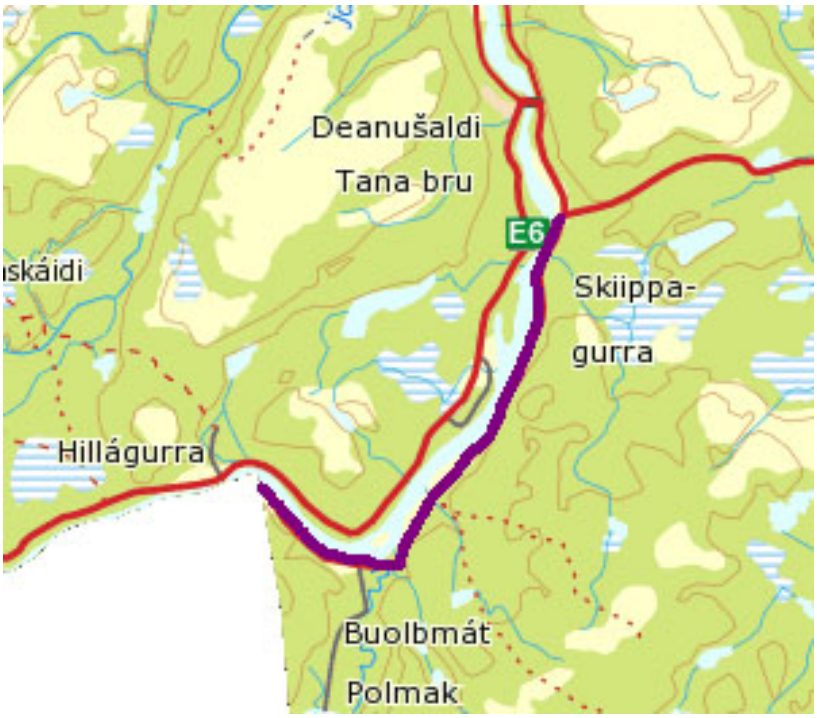

APPENDIX II

Betegnelser

Lov om eiendomsregistrering (matrikkelova): Gjeldende lov om registrering av eiendom, gyldig fra 1.1.2010
Matrikkelen: Norges nasjonale database for eiendommer og bygninger, veier, kretser og andre elementer. Driftes av Statens Kartverk. Matrikkelen er et begrep fra lang tid tilbake som er tatt i bruk igjen for å ha en fellesbetegnelse på databasen. Vises som kart og tekst.
Hjemmelshaver: Person(er) eller organisasjoner som er eier eller fester av en eiendom.
Matrikkeladresse: En adresse til en bygning som består av et gårdsnummer og bruksnummer, evt feste eller seksjonsnummer.
Veiadresse: En adresse som består av en Adressekode (som ikke vises), Veinavn og husnummer.
Adresseveilederen: Et skriv fra Statens Kartverk om tildeling og forvaltning av adresser etter matrikkelova. (Finnes på hjemmesidene til Statens Kartverk).
GAB: tidligere database over eiendommer og bygninger i Norge. (**G**runneiendommer **A**dresser **B**ygninger). (Ikke visuelt).
DEK: Digitalt eiendomskart
Gårdsnummer (GNR): Et område som beskriver hvilken områdeavgrenset tilhørighet en eiendom har. Tana Kommune har 40 gårdsnummer.
Bruksnummer (BNR): Identitet til en eiendom innenfor et gårdsnummer.
Festenummer (FNR): Identiteten til en festet eiendom innenfor et bruksnummer.
Seksjonsnummer (SNR): Identiteten til en seksjon av en bygning innenfor en bruksenhet.
Teig: Et lukket areal som er enten en eiendom eller en del av en eiendom. Et bruksnummer kan ha flere teiger på forskjellige områder men alle har samme identitet, et bruksnummer.
Adresseringsområde: Et geografisk område som det er mulig å se på som en samlet enhet i forhold til adressesystemet.
Adresseparsell: Et klart definert område, eller veistrekning som utgjør en enkelt adresseringsenhet. (Hovedsakelig veier, men og institusjonsområder, hytteområder, små lokalsamfunn for eks på øyer og lignende.
Adressekode: En tallkode for en adresseparsell, tallkoden får et tilhørende navn, et veinavn eller områdenavn.
Adressenavn: Det fysiske navnet på veien eller området.

APPENDIX III

Prinsipper for nummerering

Mer info om disse prinsippene kan finnes i Adresseveilederen som finnes på hjemmesiden til Statens Kartverk.

Kantprinsippet

Nummereringen foregår fortløpende fra begynnelsen av veien ved at første kant på avkjøring får lavest nummer. Her må det legges skjønn til grunn om man skal begynne nummereringen på 1 eller 2 avhengig av om det kan komme bygg nærmere starten på veien i framtiden.

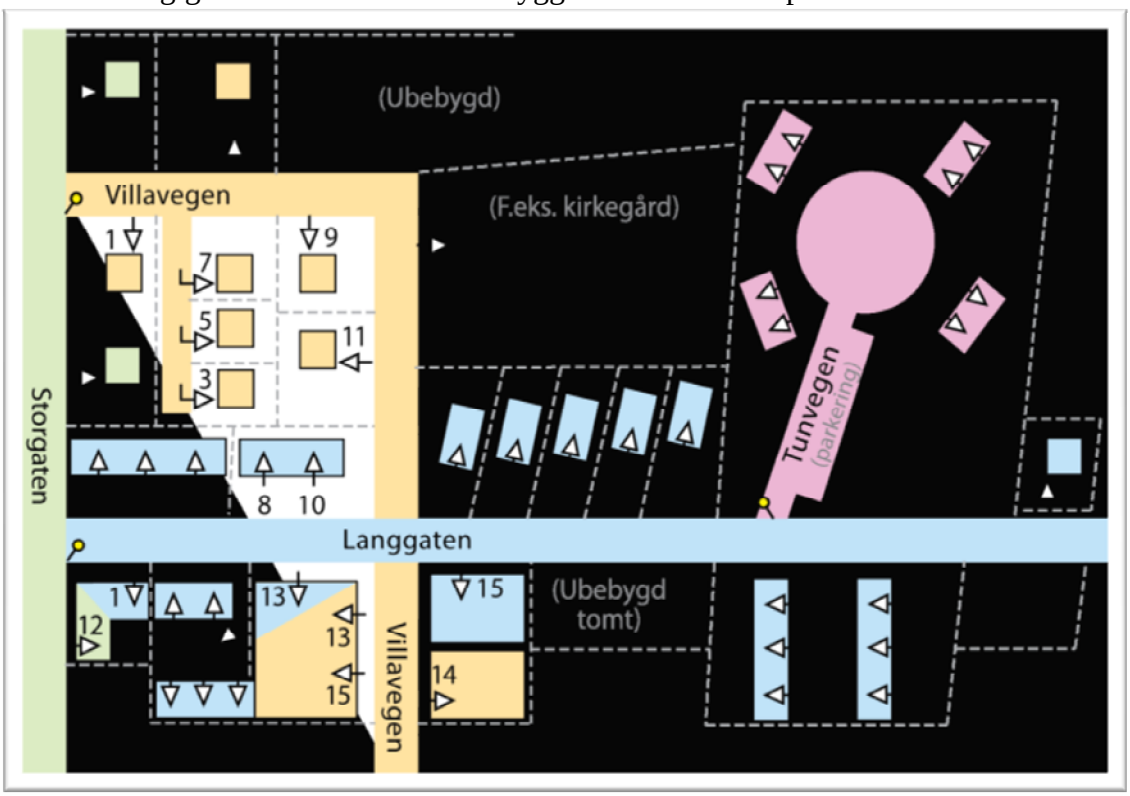

Høyre side av retningen på veien får oddetall, venstre side av veien får partall. Det skal så langt det lar seg gjøre ha nummereringer som er nærme hverandre på hver side av vegen. Dersom det for eksempel ikke er bebyggelse på høyre side av veien før ved hus nummer 20 skal da huset på motsatt side helst ha nummer 19 eller 21.

Avstandsprinsippet

Nummereringen skjer ut fra avstand fra veiens startpunkt. Hver 10ende meter er et nytt husnummer. Dersom man bor 250 meter fra veiens start og på venstre side av veien får man husnummer 25. For høyre side vil det da være 24 eller 26, litt etter skjønn.

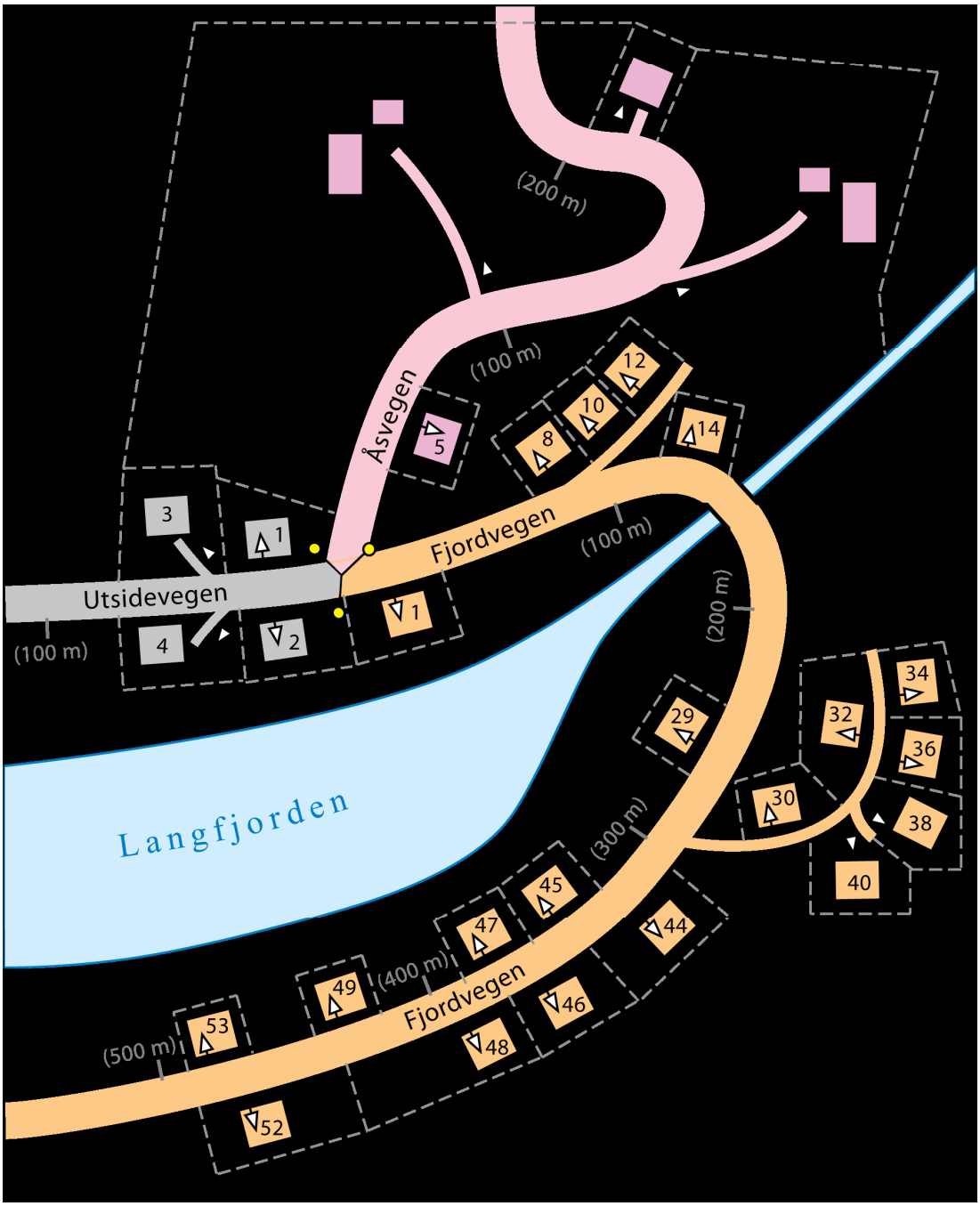

Her må det å utvises skjønn alt etter om det er flere husstander eller adresseverdige bygg tilknyttet samme

Adressenummer gis fra godkjent adkomst

Adressen skal knyttes til den vegen som er godkjent som atkomst til eiendommen eller bygningen, jf. matrikkelforskriften § 50 fjerde ledd.

Bokstav som et tillegg

Etter matrikkelforskriften § 52 tredje ledd kan det i adressenummeret benyttes bokstav i tillegg til tall, for å unngå omnummerering i tidligere tildelte adresser. Bokstav skal således ikke benyttes når nye områder adresseres.

Saksfremlegg

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Oppvekst- og kulturutvalget	18/2013	21.03.2013

Verdensarvsted - Uttalelse fra Tana kommune fra Tana kommune

Vedlegg
1 Verdensarvsted i Varanger
2 Brev Tana kommune
3 Tentativ liste Norge
4 Verdensarvsted i Varanger - anmodning om uttalelse
5 Innskriving på Norges tentative liste

Rådmannens forslag til vedtak

Tana kommune støtter Nesseby kommune og Sametingets arbeid for Várjjat Siida ved de fire lokalitetene Ceavccavccageadgi/Mortensnes, Noidiiffiearru/Kjøpmannskjølen, Gollevárri og Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen nominert som verdensarvsted.

De fremragende kulturhistoriske verdiene disse stedene representerer har internasjonale dimensjoner, foruten å være av stor betydning lokalt og regionalt. Med status som verdensarvsted og ved et konstruktivt samarbeid mellom de tre aktuelle kommunene, vil disse verdiene kunne utløse positive ringvirkninger for regionen.

Saksopplysninger

Vedlagt følger saksopplysninger fra Sametinget og Nesseby kommune.

Vurdering

Fra: Schanche, Audhild [mailto:audhild.schanche@samediggi.no]
Sendt: 27 February 2013 14:19
Til: Svein Ottar Helander
Kopi: Kjell Nilssen
Emne: Verdensarvsted i Varanger

Jeg viser til folkem?som ble avhold i Tana i mai 2012 og til tidligere kontakt om saken. Arbeidsgruppen som har v nedsatt for idereutvikle tanken om et verdensarvsted med utgangspunkt i Ceavccageadgi/Mortensnes i Nesseby kommune har n vsluttet sitt arbeid. Vedlagt er et brev med anmodning om uttalelse fra Tana kommune, samt et dokument som er utformet i tr med verdensarvkommisjonens disposisjon for statenes innsendelse av forslag.

Brev med vedlegg sendes ogs r post.

Vennlig hilsen

Audhild Schanche

S DIGGI
SAMETINGET

Audhild Schanche
Seniorr eaddi/Seniorr iver
Riikaidgaskasas it/Internasjonale sp?l

?jov eaidnu 50
N-9730 K sjohka
telefuvdna: +47 78 47 40 10

www.samediggi.no

This email has been scanned by the Symantec Email Security.cloud service.
For more information please visit http://www.symanteccloud.com

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

telefuvdna: +47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Åpningstider:
Mandag - Fredag
08.00-15.30

«Sdo_AMNavn»
«Sdo_AMPostAdr»
«Sdo_AMAdr2»
«Sdo_AMPostNr» «Sdo_AMPoststed»

ÁŠŠEMEANNUDEADDJI/SAKSBEHANDLER	DIN ČUJ./DERES REF.	MIN ČUJ./VÅR REF.	BEAIVI/DATO
«Sbr_Navn», «Sbr_Tlf»	«Sdo_AMReferanse»	«Sdo_ArkivSakID» - «Sdo_DokNr»	«Sdo_DokDato»
«Sbr_Email»		Almmut go válddát oktavuođa/ Oppgis ved henvendelse	

Verdensarvsted i Varanger - anmodning om uttalelse

Vi viser til tidligere kontakt om saken. Sametinget og Nesseby kommune har i noen år nå samarbeidet om å få Ceavccageađgi/Mortensnes vurdert for UNESCOs verdensarvliste. I første omgang vil det dreie seg om en innskriving på Norges tentative liste.

I 2011 ble det nedsatt en arbeidsgruppe med deltakelse av uavhengige eksperter, Finnmark fylkeskommune, Nesseby kommune og Sametinget. Riksantikvaren har deltatt med en observatør. Mandatet har vært å utvikle strategi og argumentasjon, og også å vurdere om/hvordan de unike anleggene for villreinfangst på Varangerhalvøya, som jo bosetningen på Ceavccageađgi/Mortensnes må sees i sammenheng med, kan inngå i et kombinert verdensarvsted.

Gruppens arbeid er nå avsluttet, jf vedlegg, der det anbefales at fangstanleggene på Gollevárri i Tana kommune og Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen i Båtsfjord kommune, samt steinalderlokaliteten Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen i Nesseby kommune inngår som tilknyttede steder. De fire områdene, som alle ligger innenfor varangersamenes gamle bruksområde, er gitt fellesnavnet Várjjat Siida.

De faglige begrunnelser og vurderinger av verdikriterier i tråd med konvensjonens definering av ”fremragende universell verdi”, fremgår av vedlagte dokument. Det er disponert slik anbefalt av UNESCO når statene melder inn et nytt forslag. Vanligvis blir slike dokumenter utferdiget av Riksantikvaren. I dette tilfellet kommer initiativet nedenfra. I etterkant av at en stat har meldt inn et forslag på den tentative lista, igangsettes et større dokumentasjons- og utredningsarbeid, der alle berørte parter igjen får anledning til å komme med synspunkter.

Tiltaket er støttet av Finnmark fylkeskommune, Samisk parlamentarisk råd og de to aktuelle reinbeitedistriktene. Positive signaler er også mottatt på folkemøter avholdt i de tre aktuelle kommunene våren 2012

Før vi går videre, dvs sender dokumentet (i engelsk språkversjon) over til Riksantikvaren og Miljøverndepartemenet for vudering og videreformidling til UNESCO, vil vi be om at Tana kommune gir en støtteuttalelse. Hvilket nivå saken behandles på er selvsagt opp til kommunen selv, men for sakens fremdrift hadde det vært ønskelig med en snarlig behandling.

Vi tillater oss å foreslå følgende uttalelse:

Tana kommune støtter Nesseby kommune og Sametingets arbeid for få Várjjat Siida ved de fire lokalitetene Ceavccavccageađgi/Mortensnes, Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen, Gollevárri og Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen nominert som verdensarvsted. De fremragende kulturhistoriske verdiene disse stedene representerer har internasjonale dimensjoner, foruten å være av stor betydning lokalt og regionalt. Med status som verdensarvsted og ved et konstruktivt samarbeid mellom de tre aktuelle kommunene, vil disse verdiene kunne utløse positive ringvirkninger for regionen.

Dearvvuođaiguin/Med hilsen

Hege Fjellheim
ossodatdirektevra/avdelingsdirektør

Audhild Schanche
seniorráđđeaddi/seniorrådgiver

SÁMEDIGGI SAMETINGET

VERDENSARVLISTEN:
INNSKRIVING PÅ NORGES TENTATIVE LISTE

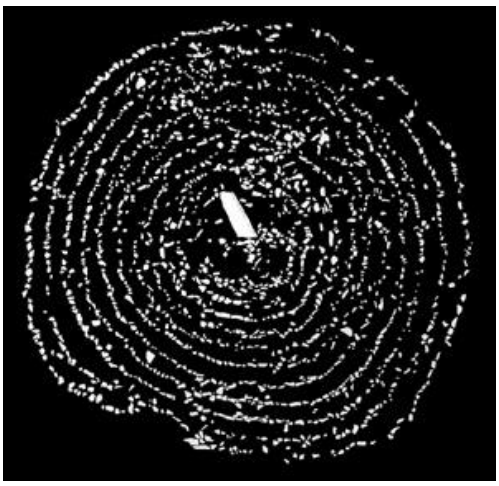

VÁRJJAT SÁMI SIIDA
Arktisk kulturarv gjennom 12 000 år

LAND: Norge

DATO:

FORSLAG FORBEREDT AV:

Navn: Sametinget i Norge
E-post: samediggi@samediggi.no
Addresse: N-9730 Kárášjohka/Karasjok
Fax: (+47) 78 47 40 90
Telefon: (+47) 78 47 40 00

NAVN PÅ OMRÅDE:

VÁRJJAT SÁMI SIIDA: ARKTISK KULTURARV GJENNOM 12 000 ÅR

FYLKE:

Finnmark

BELIGGENHET

Serienominasjonen omfatter 4 beslektede kulturminneområder, med Ceavccageađgi/Mortensnes som hovedsted.

1. Ceavccageađgi (Transteinen)/Mortensnes: Boplass som har vært bebodd sammenhengende i 12 000 år og en tilhørende begravelsesplass som var i bruk mellom 1000 f. Kr og 1600 e. Kr. Ligger i Unjárgga gielda/Nesseby kommune, 70°7'40''N/29°1'24''Ø.

2. Noidiidčearru (Noaidenes fjell)/Kjøpmannskjølen: Fangstanlegg for villrein bestående av to innhegninger med ledegjerder, tallrike bueskyteskår og kjøttgjemmer. Ligger i Båtsfjord kommune, 70°24'28''N/30°0'25''Ø.

3. Gollevárri (Gullfjell): Fangstanlegg for villrein med hundrevis av fallgraver og en fangstboplass. Ligger i Deanu gielda/Tana kommune, 70°7'19''N/28° 14'46''Ø.

4. Ruovdenjunlovta (Jernnesplatået)/Gropbakkengen: Boplass med 89 tufter fra ca 4 000 f. Kr. Ligger i Unjárgga gielda/Nesseby kommune, 70°9'33''N/ 28°34'49''Ø.

Varangerhalvøya er usedvanlig rik på kulturminner. De fire stedene er valgt fordi de er unike i forhold til kulturminnetetthet, tilstand, variasjon og kronologisk dybde, samtidig som de er representative for områdets forhistorie og samiske historie som helhet. Til sammen er de spektakulære eksempler på bosetning, jakt og religion. De ligger alle innefor Várjjat siida, varangersamenes gamle territorielle enhet. Begrepet siida omfatter en sosial organisering av en eller flere familieenheter og det territoriet de bruker. Økonomiske aktiviteter som jakt og fiske ble organisert på siida-nivå.

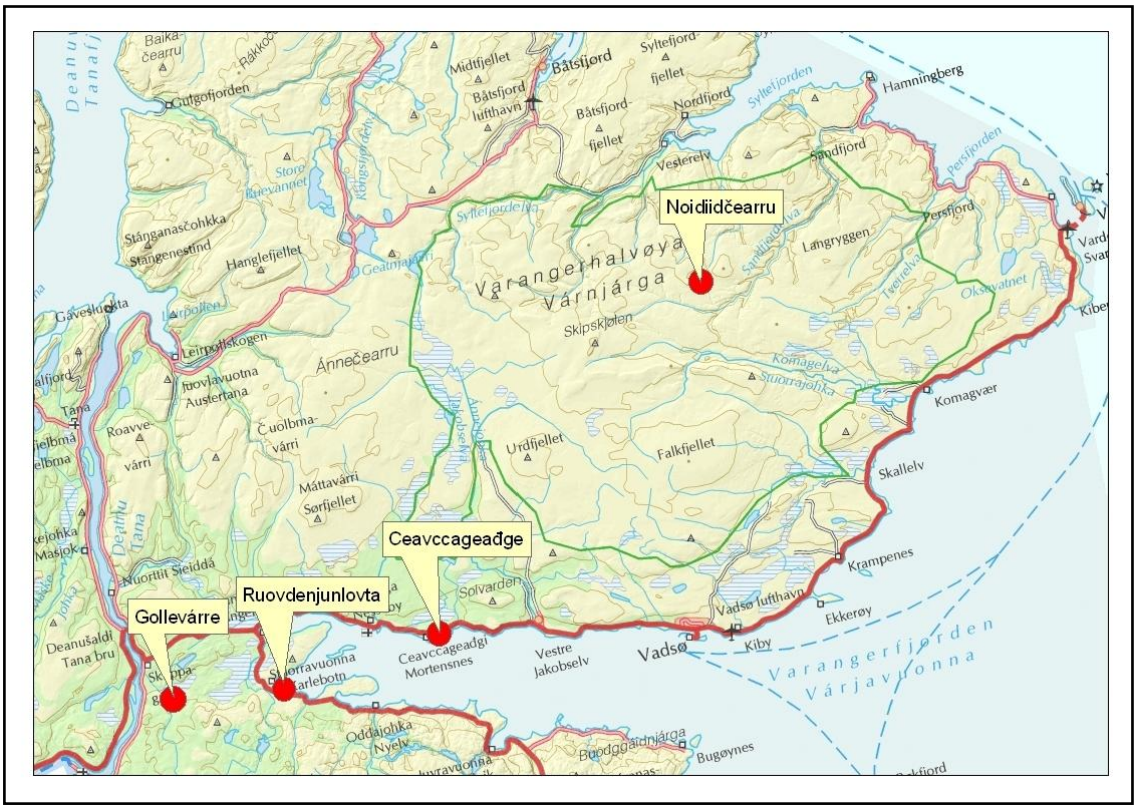

Over: Varangerhalvøya med de fire utvalgte områdene. Under: beliggenhet i Eurasia. Den røde pilen er føyd til.

Kilde: http://www.lib.utexas.edu/maps/commonwealth.html?p=print

BESKRIVELSE

Introduksjon

Varangerhalvøya er avgrenset av Varangerfjorden mot sør, Tanaelva og Tanafjorden mot vest og Barentshavet mot nord og øst. Den ligger langt nord for polarsirkelen, og også nord for isotermen for 10 graders gjennomsnittstemperatur for juli, ofte brukt for å avgrense Arktis. Halvøya består av arktisk tundra og store områder dominert av blokkmark uten vegetasjon. Langs kysten er landskapet preget av løsmasser og strandterrasser. Klimaet, med lave temperaturer og lite nedbør, gir tynt jordsmonn og sparsomt med fjellbjørkeskog.

Sparsom gjenvekst har ført til at kulturminner fra de tidligste tider, som ildsteder, teltringer, hustufter, jaktinnretninger, graver og offerplasser er synlige i dag. Tekniske så vel som religiøse manifesteringer i landskapet har tatt naturformasjoner aktiv i bruk, slik at natur og kultur overlapper. Det tørre, arktiske klimaet har også ført til at organisk materiale bevares godt. Det eldste kjøkkemøddingen på Ceavccageaðgi er ca 7 500 år gammel.

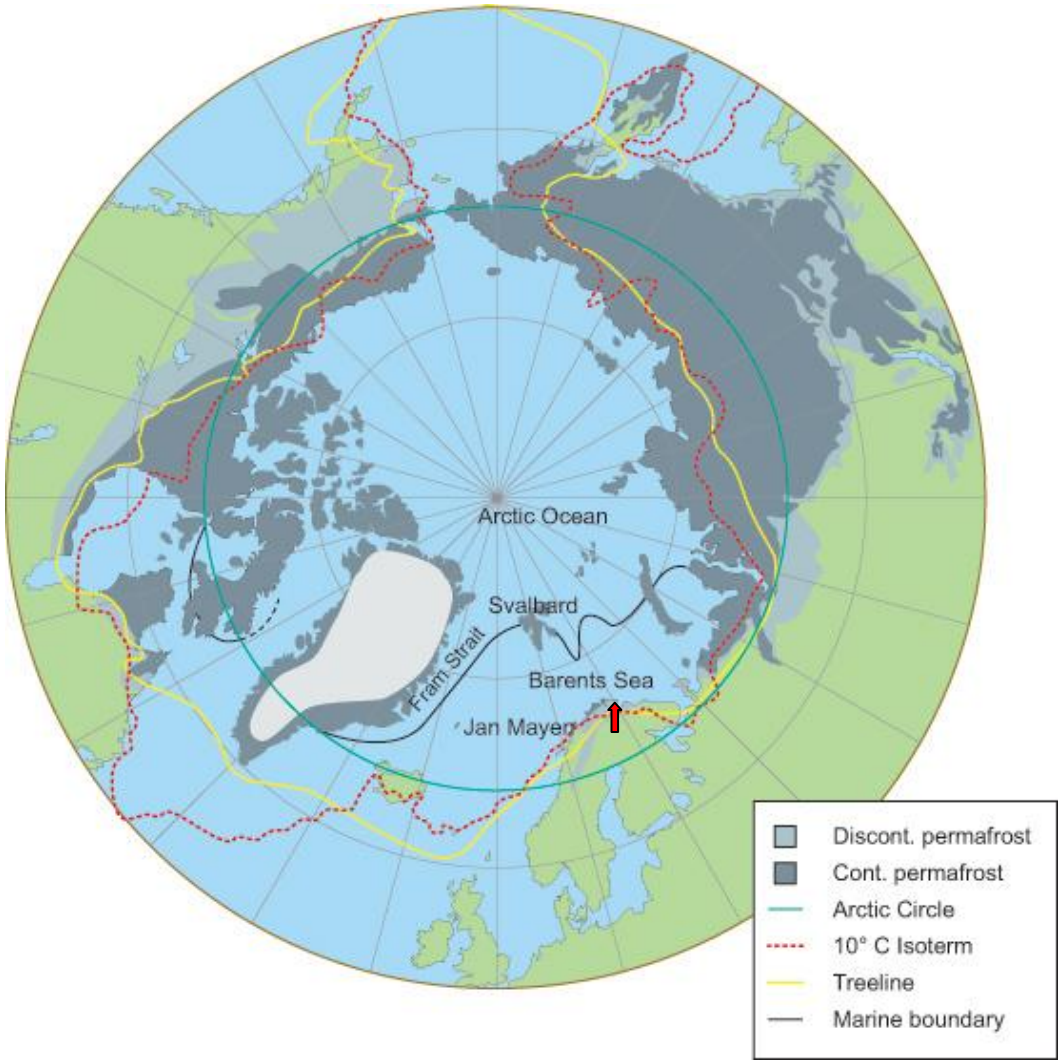

Kilde: Norsk polarinstitutt. Den røde pilen er føyd til for å markere Varangerhalvøyas beliggenhet.

Tross sin arktiske beliggenhet sluttes siste istid tidligere i Varanger enn i det meste av resten av Skandinavia. Da tyngden av isen var borte, steg landet. Denne prosessen, som pågår fortsatt, skapte de mange strandterrasser etter tidligere havnivåer langs kysten, et karaktertrekk ved landskapet her.

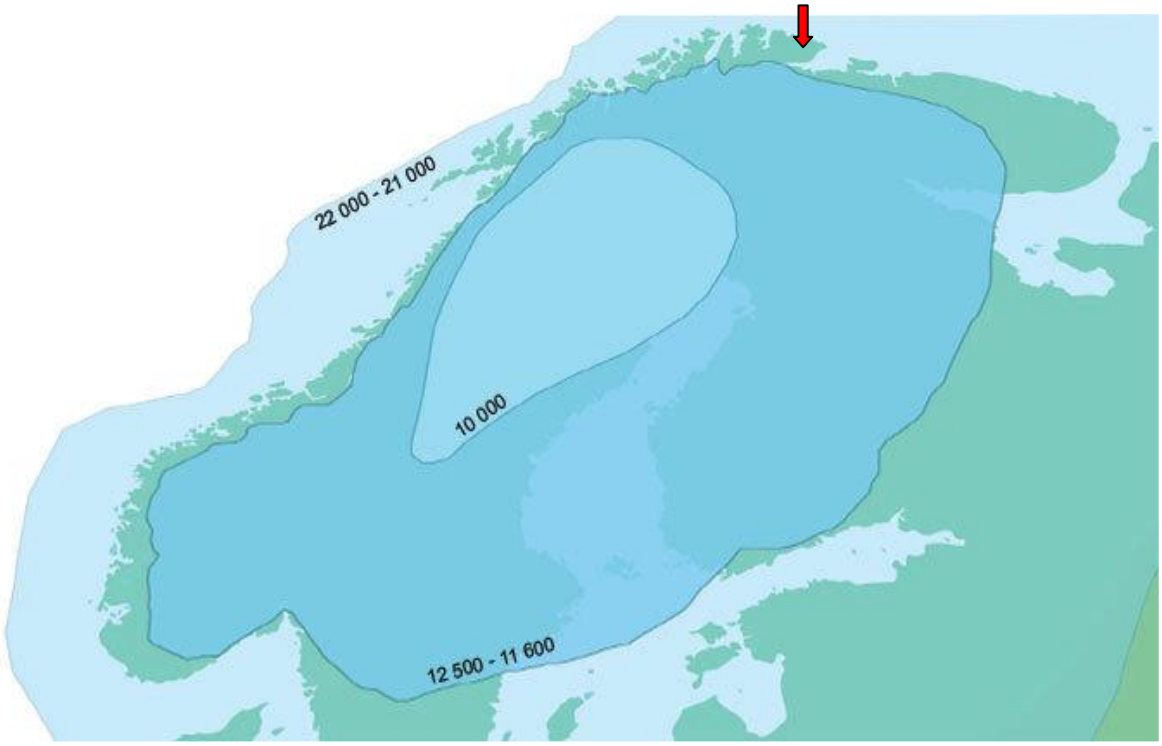

Siste istid endte for ca 10 000 år side netter å ha vart i ca 60 000 år. Varangerhalvøya ble tidlig isfri, og for 12 000 år siden, mens isen fortsatt lå over store deler Av Skandinavia, var isen borte fra Varangehalvøya og Varangerfjorden.

Helt siden de første jegere og fiskere kom hit for mer enn 12 000 år siden, har strandterrassene vært attraktive for bosetning. Det var også gunstige forhold for jakt og sanking i områder lenger unna kysten, slik at hele territoriet Várjjat siida raskt ble tatt i bruk. Dette nakne landskapet har på en enestående måte bevart sporene etter de første pionerene og de senere jegere og gjetere, og gitt oss en eksepsjonell arktisk kulturarv som det nå tas skritt for å sikre en rettmessig status for.

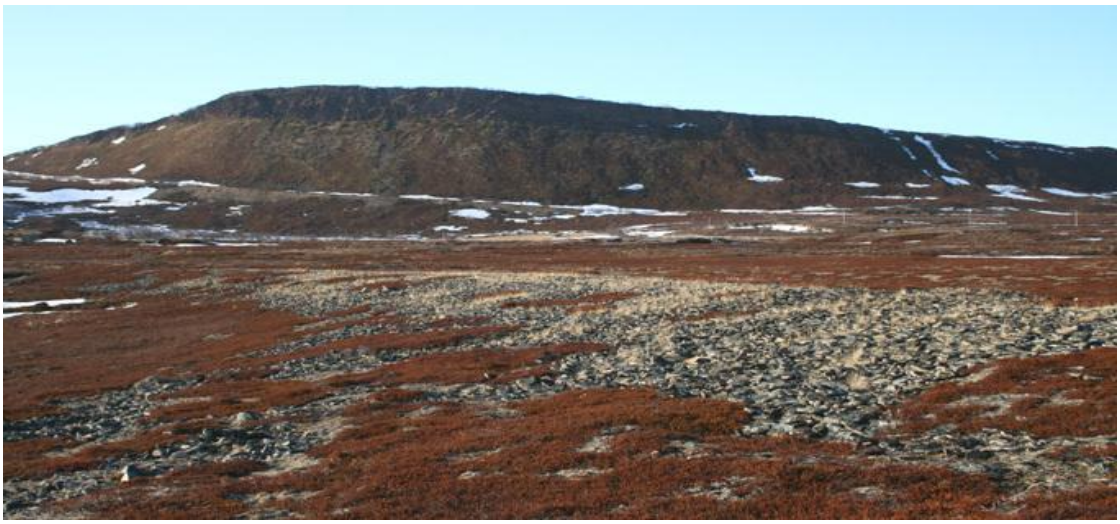

Strandlinje etter tidligere havnivå på Ceavccageađg/Mortensnes. Langs strandvollen er hustufter datert til 4600 f. Kr. I bakgrunnen et hellig fjell. Foto: Varanger Samiske Museum.

Et viktig trekk ved Várjjat Siida er hvordan naturprosesser og menneskelige aktiviteter er vevd sammen på en synlig måte i landskapet. Dynamikken bak denne nære sammenhengen, så viktig for det høye nord, blir dermed umiddelbart tilgjengelig for oss. At landskapet ikke har "glemt" sin dype kulturarv, gir selv den fjerneste fortid en bemerkelsesverdig tilstedeværelse. I en ubrutt sammenheng gir det oss en uforlignelig fremvisning av arktisk kulturarv gjennom 12 000 år.

Motsatt av hva man kunne tro ut fra klima og breddegrad, byr naturen i Varanger på en overflod av ressurser. Området er en kontaktsone for naturmiljøer og -ressurser som ellers finnes i større avstand til hverandre, slik at varierte ressurser er tilgjengelig innenfor et relativt begrenset område. Jakt- og fiskekulturens bemerkelsesverdige bærekraft og den rike kulturarven den har resultert i må delvis søkes i disse forholdene.

Historisk sett er Varangerfjorden Norges rikeste på fisk og havpattedyr. Til tross for at den ikke i særlig grad oppvarmes av Golfstrømmen, er den isfri om vinteren. Som den eneste av fjordene i Norge åpner den mot øst, mot de rike gyteområdene i Barentshavet. Ved siden av stasjonære stammer har den innsig av flere arter, og er oppvekstområde for andre. Også når det gjelder fugleliv er Varangerhalvøya spesiell. Den korte avstanden mellom de ulike biotopene, områdets betydning som hekke- og trekkområde og den rike næringstilgangen i fjorden gir utslag både i artsrikdom og antall.

Når det gjelder landressurser er Varangerhalvøya et ideelt vår-, sommer- og høstbeiteland for reinsdyr. I tillegg til gode beiter byr den på snøflekker, nakne fjellpartier og forblåste strender som er gode tilfluktsteder for varme og innsektsplager sommerstid. Før nasjonalstatsgrensene ble trukket fantes det ingen naturskapte barrierer mot i Russland og Finland. Dette tilgjengeliggjorde rike vinterbeiter og åpnet for kulturell og økonomisk utveksling mot syd og øst.

Den stedegne kulturarven vi finner her er nært forbundet med den samiske historien, bade direkte og i og med at samene er og er sannsynlige etterkommere etter de tidlige jegere og fiskere. Arkeologiske studier viser at Varanger har en unik posisjon i samisk kulturhistorie. Sosiokulturelle prosesser som fant sted her var avgjørende for dannelsen av flere samiske kulturtrekk som senere ble tatt opp i andre områder og som bidro til å definere samisk kultur og etnisitet som helhet. Dette inkluderer rituelle manifesteringer og gravskikk, og også teknologi, som bruken av innhegninger for villreinjakt. Teknologien brukt under villreinjakta ble videreført innen reindrift, og kan også ha spilt en rolle for overgangen fra villreinjakt til reindrift på 15-/1600-tallet.

Den samiske kulturen er høyst levende i området i dag, især i Nesseby kommune, hvor flertallet av befolkningen er samisktalende. I tillegg til reindrift er kystfiske og småskala jordbruk viktige næringer i den lokale økonomien. Og småviltjakt, fiske i elver og vann, bærplukking og vedhogst er fortsatt viktig for husholdsøkonomi og høyt verdsatte aktiviteter blant lokalbefolkningen.

Fiskebåter i Nesseby havn.
Foto: Nesseby kommune. net .

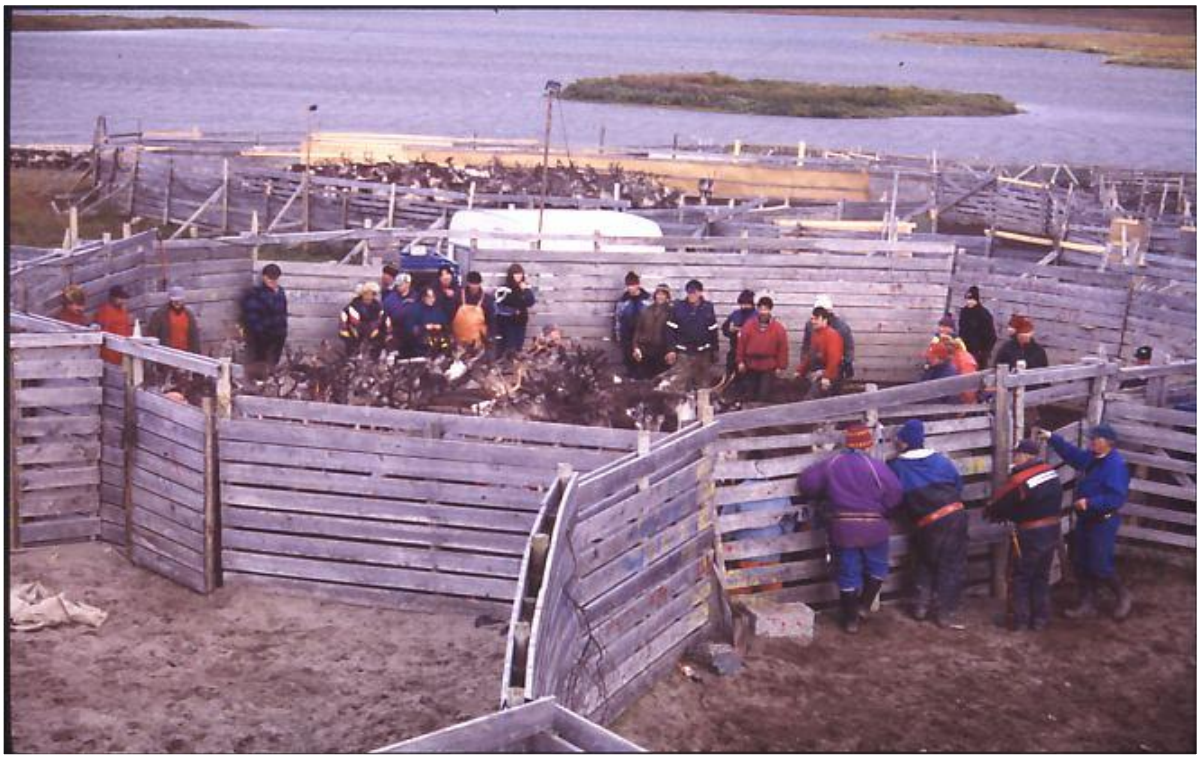

Reinskilling i Varanger. Foto: Varanger Samiske Museum.

Rein på beite ved Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen, august 2012. Foto: Sametinget.

De utvalgte områdene

Hovedstedet blant de fire utvalgte områdene, og som de andre kan sees i forhold til og forstås i lys av, er Ceavccageađgi/Mortensnes. Funn fra hustufter så vel som graver og offerplasser her bekrefter at villreinjakta var svært viktig, både økonomisk og rituelt. Dette gir en direkte forbindelse med jakt- og fangstanleggene på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen og Gollevárri.

Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen har fremragende kvaliteter som boplass fra en bestemt periodem, som ogsp er representert i den lange sekvensen på Ceavccageađgi/Mortensnes, men her med det største antall steinalderhus og de eldste gravene i regionen. Stedet manifesterer videre den grunnleggende betydningen av fiske og jakt på havpattedyr hadde for bosetning og sesongmønstre.

Til sammen er stedene forbilledlige eksempler på den lengstlevende jaktkulturen på det europeiske fastland, og dermed også på den dype tradisjonen som annensteds på kontinentet var blitt erstattet med jordbruk og urbanisering. I tillegg dokumenterer stedene også særegne lokalkulturelle utviklingstrekk, som overgangen til tamreindrift og etableringen av den karakteristiske sjøsamiske tilpassningen med blandingen av fiske, jakt, småskala husdyrhold, som tidligere også inkluderte noen reinsdyr, blant annet til transport, og samarbeid med reindriftsutøvere.

1. Ceavccageađgi/Mortensnes

Ceavccageađgi/Mortensnes befinner seg på et langstrakt nes på nordsiden av Varangerfjorden. Området begrenses av sjøen mot sør og to hellige fjell mot nord.

Ceavccageađgi, det samiske stedsnavnet, er også navnet på en offerstein omgitt av 13 konsentriske steinringer. Skriftlige kilder forteller at det ble ofret tran til steinen ennå på 1800-tallet. Mellom steinringene er det identifisert offergaver i form av fugle-, fiske og dyrebein samt reinsdyrhorn.

Ceavccageađgi, Transteinen, omgitt av 13 konsentriske steinringer. Foto: Varanger Samiske Museum.

Andre spor etter religionsutøvelse på Ceavccageađgi/Mortensnes er to steinbygde offerringer og en hellig stein som ligner en bjørn. Området omfatter videre en usedvanlig stor førkristen gravplass, med nær 400 identifiserte graver. Det var i bruk i ca 2 500 år, noe som er en ekstraordinær kontinuitet for en bestemt gravskikk på ett sted.

Offerring ved Bjørnesteinen, og Bjørnesteinen sett fra an annen vinkel. Foto: Varanger Samiske Museum.

Gravene og offerringene ligger i terreng dominert av steinur, bergframspring og store flyttblokker. Mange av gravene, især i de delene av området det er lett å komme seg til, er åpnet, de fleste som et ledd i jakten på samiske hodeskaller og skjeletter i raseforskningens tid. Menneskebein fra gravplassen her ble sendt til Universitetet i Oslo, og til flere andre europeiske og amerikanske vitenskapelige institusjoner.

Til vestre: Grav under stor steinhelle. Til høyre: Åpnet gravkammer.
Foto: Sametinget/Varanger Samiske Museum.

Imidlertid er mange graver intakte, især i den østre delen, og mange er fortsatt ikke identifiserte. Gravskikken inkluderte liksvøp av bjørkenever og gravgaver i form av dyrebein, de fleste av reinsdyr, og også redskaper og smykker. I samiske områder utenfor Varanger ble denne gravskikken tatt opp på 1000-tallet e.Kr.

I noen tilfeller er det gjort funn av reinsdyrskaller og reinbein i graver uten spor av menneskebein. Dette reflekterer den symmetrien som fantes mellom dyr og mennesker i den gamle samiske religionen.

Felt med 37 hustufter fra yngre steinalder, ca 4 000 f. Kr. Foto: Varanger Samiske Museum.

Når det gjelder spor etter bosetning, som teltringer, hustufter, møddinger og akkumulerte kulturlag, er fortiden til stede i ualminnelig rikt monn og viser en ubrutt bosetningslinje fra tidlig eldre steinalder til i dag. Ca 300 hustufter er registrert. De fordeler seg på forskjellige nivåer over dagens havnivå, de eldre over de yngre, i takt med landhevningen etter siste istid.

Felt med 90 hustufter fra tidlig metalltid, ca 1 000 BC.
Foto: Varanger Samiske Museum.

Husenes størrelse og form har variert gjennom tidene. Fra eldre steinalder finnes spor etter telt og små gammer med diameter på 3-4 meter. Fra sen yngre steinalder og begynnelsen av tidlig metalltid (omkring 2000 – 1000 f. Kr.) hadde husene nedgravde gulv med areal på opp til 50 m^2. Variasjonen mellom enkle teltringer og solid konstruerte torvhus reflekterer sannsynligvis variasjoner i mobilitet.

De yngste tuftene ligger nært dagens kystlinje og er fra 17- og 1800-tallet. De representerer sjøsamisk bosetning i tradisjonell stil, men både runde og rektangulære gulvplan. De rektangulære tuftene er de seneste, og er spor etter såkalte fellesgammer, med plass for både mennesker og husdyr.

Litografi av fellesgamme på Ceavccageađgi/Mortensnes Etter Friis 1971.

Ceavccageađgi/Mortensnes er en sentral referanse for forskning på samisk forhistorie, historie og religion, og på den samiske forhistoriens bakgrunn og utgangspunkt. Stedet har også gitt en rik immateriell kulturarv i form av myter, fortellinger, joiker og stedsnavn.

Mer informasjon om Ceavccageađgi/Mortensnes finnes på http://www.luondu.varjjat.org/.

2. Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen

Beitende reinsdyr søker alltid friske beiter. Om sommeren vil de derfor søke mot høyere terreng, der gress og urter spirer sent. Her samler de seg i store flokker før oksene sprer dem i parringstiden om høsten.

I det indre av Varangerhalvøya finnes flere store steinbygde fangstanlegg bestående av store innhegninger med flere kilometer lange drivgjerder. Den største og mest markante av disse ligger på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen, innenfor Varangerhalvøya nasjonalpark. Noiddiidčearru betyr noaidenes fjell. Det er en lav, naken, steinkledt fjellrygg.

Gjerdene er lave, men ble sannsynligvis gjort høyere ved hjelp av bjørkestokker. Varanger er det eneste stedet i verden hvor fangstgjerder for villrein finnes i kombinasjon med runde, lukkede innhegninger. I de største systemene har det vært mulig å fange 200-300 dyr samtidig. Fangstgjerdene er teknologisk beslektet med og trolig en forløper til tregjerdene som brukes i dagens reindrift.

På Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen finnes to innhegninger, den største med en diameter på opp til 160 meter, med flere ledegjerder som fører til åpningen. Et av ledegjerdene løper mellom de to innhegningene.

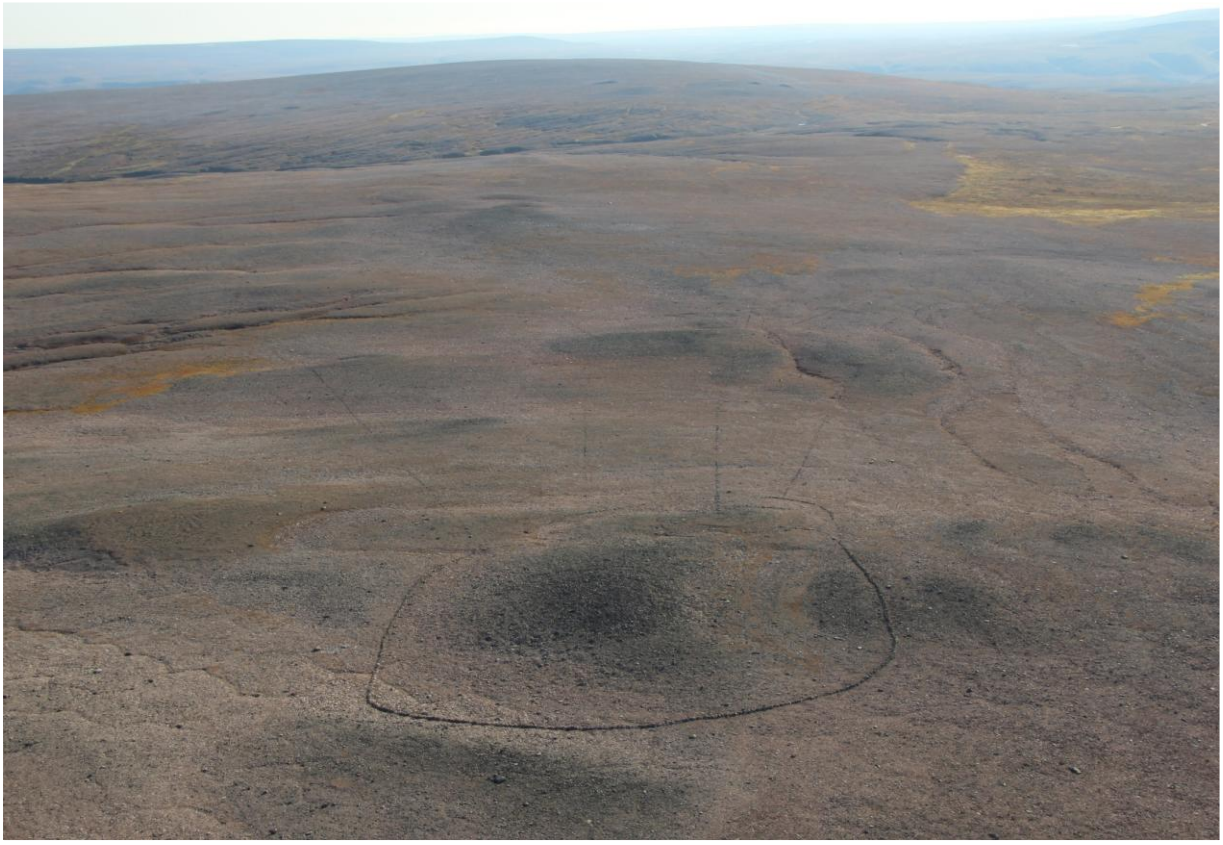

Over: Innhegning med ledegjerder på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen. Under Kart over området. De svarte prikkene er buemurer, de fiolette kjøttgjemmer og andre strukturer. Foto og kart: Sametinget.

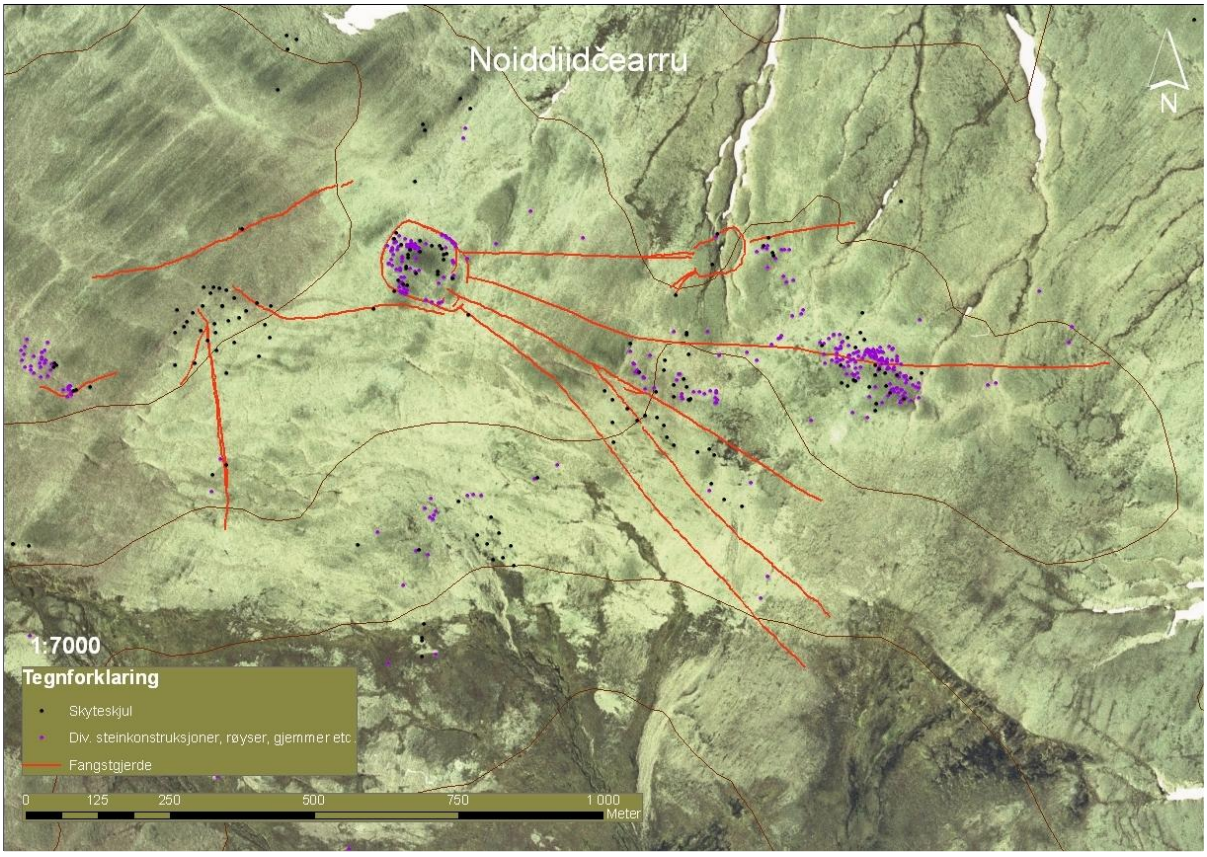

I området finnes også et stort antall buemurer (bogestiller) og kjøttkjellere. Funn av en pilespiss i en buemur annet sted på Varangerhalvøya viser at slike innretninger her var i bruk i eldre steinalder. Både gjerdene og andre strukturer kan ha vært i bruk over en svært lang tidsperiode. Skriftlige kilder bekrefter at de fortsatt var i bruk på 1500-tallet.

Til venstre: Buemur på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen. Til høyre: Del av ledegjerde. Foto: Sametinget.

3. Gollevárri

Lett forenklet kan man si at ledegjerder og innhegninger ble brukt til å fange villrein på snaufjellet, og fangstgroper ble brukt i lavere områder og daler. På Varangerhalvøya og eidet over mot Tanaelva er det registrert 25 fangstgropsystemer med nesten 3 400 enkeltgroper. Et stort antall av disse, 2 686 groper fordelt på 14 systemer, ligger på det trange eidet mellom Varangerfjorden og Tanaelva. Området er også i dag en "flaskehals" når reinen er på flytting mellom sommerbeite og vinterbeite.

Det største systemet ligger på Gollevárri, som på norsk betyr "gullfjellet". Det består av hele 530 fangstgroper, og i tillegg en rekke buemurer og kjøttkjellere. Nært opp til fangstsystemet ligger også 16 gammetufter i et område med tykke lag av reinsdyrhorn. Tuftene er ganske store, og hver gamme kan ha rommet opp til 10 personer.

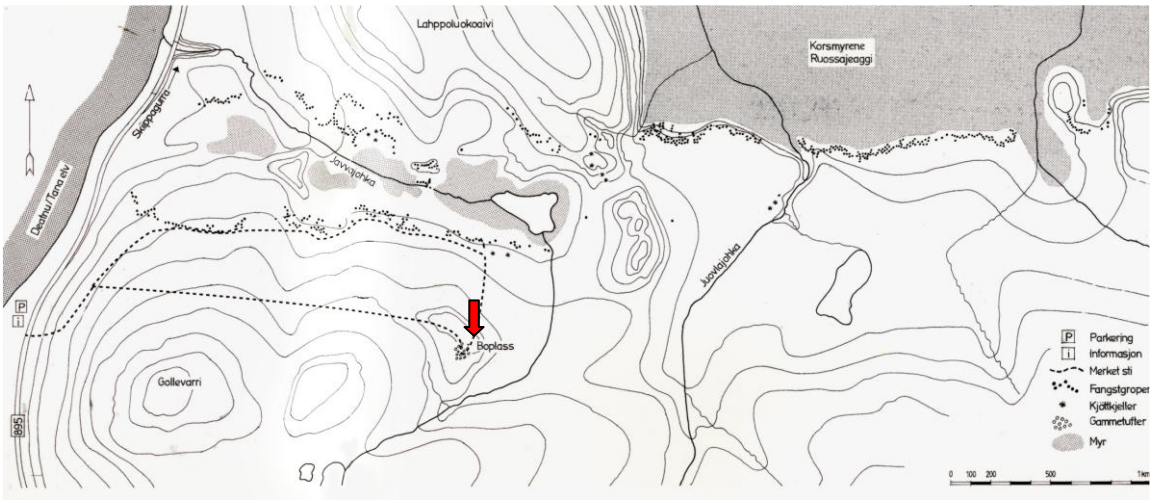

Kart over fangstgropsystemet på Gollevárri. Boplassen er markert med en rød pil. Kart: Tore Poppe, fylkeskonservatoren i Finnmark/Manker og Vorren 1953.

Området er LIdar-scannet, og fangsgropene fremtrer tydelig.

Dette var varangersamenes viktige høstboplass, der de opphold seg under villreintrekket. Boplassen er datert til 12 – 1400-tallet. En liten utgravning i 1965 avslørte et stort antall uferdige hornskjeer. Funnene indikerer at foruten villreinfangst var skjeproduksjon en viktig aktivitet. Husenes størrelse og gjenstandsfunn tyder på at hele siidaen, inkludert kvinner og barn, bodde her sammen.

Boplassen på Gollevárri. Foto: Sametinget.

Villreinjakten opphørte i løpet av 1600-tallet, og ca 1690 var ingen av systemene lenger i bruk. De halvtamme reinsdyrene fulgte same ruter som de ville hadde gjort, og kunnskap om reinens adferd og det rike vokabularet knyttet til det ble videreført av reindriftssamene. Samtidig vedlikeholdt

sjøsamene fiske, jakt på sjøpattedyr og sjøfugl, så vel som den tradisjonelle kunnskapen og språk knyttet til disse aktivitetene. Kontakten mellom de to gruppene var bred. Den var basert på gjensidighet og utveksling, og individer kunne bevege seg mellom dem, for eksempel gjennom giftemål.

4. Ruovdenjunluovta/Gropbakkengen

Mens Ceavccageađgi/Mortensnes oppviser en 12 000-årig bosetningshistorie i sekvenser definert av tidligere tiders strandvoller, representerer Ruovdenjunovta/Gropbakkengen én bestemt periode. Boplassen var bebodd mellom 4 000 og 3 000 år f.Kr.

Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen med 89 hustufter. Vidjebusker gror i de nedgravde gulvene slik at disse skiller seg ut. Foto: Varanger Samiske Museum.

På en smal strandterrasse 22-35 m over dagens havnivå, mellom et høydedrag og en bratt skrent ned mot sjøen, ligger hele 89 hustufter i 2 og 3 rekker. Feltet ble registrert av fagfolk i 1935 og var da de første kjente husrestene fra steinalderen i Nord-Skandinavia. Husene har nedgravde gulv og et sentralt steinavgrenset ildsted, og har både runde, ovale, kvadratiske og rektangulære grunnplan. Størrelsen varierer mellom 15 og 30 m^2. Alle husene trenger ikke å ha vært i bruk samtidig, men en del må ha vært det.

På stedet er det også tre gravrøyser, og dateringer fra to av dem indikerer at de er noe eldre enn bosetningssporene. Dette gjør dem til de eldste kjente gravene i regionen.

Av arkeologiske funn fra boplassen fremgår at sliping av steinredskaper nå var blitt vanlig og at skifer var det et mye brukt steinråståff. Funnene er rike, og inkluderer kniver, spydspisser, pilespisser og fiskesøkker. De viser at boplassen var orientert mot marine ressurser. Ved noen av de undersøkte husene ble det funnet kjøkkenmøddinger med bevart organisk materiale, som bein og skjell og også noen beinredskaper.

FREMRAGENDE UNIVERSELL VERDI

Den fremragende universelle verdien til de fire områdene som er presentert ovenfor, med Ceavccageađgi/Mortensnes som knutepunkt, ligger i deres eksepsjonelt rike vitnesbyrd om den lengstlevende jakt- og fiskekulturen på det europeiske fastland. Områdene konkretiserer på en konkret og direkte tilgjengelig måte en tradisjon som ellers på det europeiske kontinentet forsvant mer eller mindre fullstendig for flere tusen år siden.

Områdene representerer en ekstraordinær tilpassingsmessig robusthet, samt en uvanlig seig kontinuitet med hensyn til bosetning, tilpassingsstrategier og religiøse praksiser. Med hensyn til gravplassen, i bruk i 2 500 år, er denne kontinuiteten enestående.

Da villreinjakta etter hvert opphørte, videreførte reindrifta den nære relasjonen mellom mennesker og reinen. Også tradisjonelt fiske og bruk av andre sjø- og landressurser har vært vedlikeholdt fram til i dag. Den nære forbindelsen til naturen er manifestert også i samisk språk, stedsnavn, fortellinger og tradisjonell kunnskap.

Kriterier for innskriving

De mest relevante kriteriene blant de 10 kriteriene verdensarvkomiteen har satt for innskriving på verdensarvlisten, og som det nominerte stedet må oppfylle minst ett av, er i denne sammenheng kriteriene (iii), (v) og (vi).

Kriterium (iii), at stedet *bærer et unikt, eller i det minste sjeldent, vitnesbyrd om en kulturell tradisjon eller om en levende eller utdødd sivilisasjon*, oppfylles ved at områdene sammen utgjør:

- et unikt vitnesbyrd om den siste jakt- og fiske kulturen på det europeiske fastland og den dype tradisjonen den sprang ut av;
- et unikt vitnesbyrd om dette veidesamfunnets robuste tilpassing til naturmessige, kulturelle og sosiale endringsprosesser i en arktisk grensesone;
- et unikt vitnesbyrd om hvordan kosmologi og religion er sammenvevd med arktisk natur;
- et unikt vitnesbyrd om en eksepsjonell kontinuitet med hensyn til religiøse og rituelle praksiser knyttet til død og regenerasjon.

Kriterium (v), at stedet *er et fremragende eksempel på en tradisjonell menneskelig bosetning, jordbruk eller havbruk som er representativ for en kultur (eller flere kulturer), eller viser menneskelig samhandling med miljøet, spesielt der hvor det har blitt sårbart under virkningen av irreversible forandringer,* oppfylles ved at områdene sammen utgjør:

- et fremragende eksempel på interaksjon med arktisk natur, og til bosetningens og tilpasningsstrategienes bemerkelsesverdige overlevelseskraft;
- et fremragende eksempel på den intime relasjonen mellom menneske og reinsdyr, bade ville og temmede, og på hvordan denne relasjonen interagerer med natur og landskap;
- et fremragende eksempel på overgangen fra jakt- og fiskeøkonomi til reindrift og inkorporering av småskala arktisk jordbruk.

Kriterium (vi), at stedet *berører eller er direkte knyttet til hendelser eller levende tradisjoner, med ideer eller overbevisninger, eller med kunstneriske eller litterære arbeider av universell betydning*, er oppfylt ved at de fire områdene:

- er fysisk og immaterielt forbundet med et arktisk urfolks levevis, boform, religion og kosmologi, og dermed gir en fremragende og dyp innsikt i disse livsaspektene;
- er fysisk og immaterielt forbundet med samenes rike og unike tradisjonskunnskap, og deres fortellinger, myter, joiker og stedsnavn;
- er på en grunnleggende måte knyttet til prosesser som var avgjørende for fremveksten av kjerneelementer i samisk kultur.

Erklæring om autentisitet og/eller integritet

Til sammen inkluderer de fire områdene alle elementer som skal til for å uttrykke deres fremragende universelle verdi. I tillegg kommer kulturminnenes kronologiske og typologiske variasjonsbredde, antall og bevaringsforhold, noe som gjør dem til et enestående arkiv for og vitnesbyrd om de kulturelle aktivitetene de en gang var en del av. De er integrerte elementer i et landskap der natur og kultur samvarierer på en direkte, synlig og uforstyrret måte, og der sammenhengene mellom landskap, bosetning, kosmologi og religion er håndgripelig til stede.

Det arktiske klimaet og få moderne forstyrrelser har gjort at organisk materiale er bevart i uvanlig grad og ført til at steinbygde strukturer og spor av hus og dyregraver er intakte og ikke overgrodde eller tildekte av senere sedimenter.

Økonomi basert på reinsdyr, jakt eller gjeting, og livsstilene dette hører sammen med, skaper et sterkt band mellom fortid og nåtid, og tilfører både autentisitet og integritet til denne kulturarven. Det samme gjelder sjøsamisk fiske og utmarksnæringer. Fortiden er i tillegg overført og holdt levende gjennom samisk språk, stedsnavn og landskapsmyter.

Tre av lokalitetene, Ceavccageađgi/Mortensnes, Ruovdenjunluovta/Gropbakkengen og Gollevárri, er hjørnesteiner i nordområdenes arkeologi. Til tross for dette er de i stor grad intakte, og bare i begrenset grad undersøkte. Hustufter som har vært undersøkt er alle rekonstruerte til slik de så ut før utgravning. Men gravene som har vært åpnet er ikke tildekket igjen, så flere kamre er synlige. Dette er minner om en smertefull del av kulturarven og et mørkt kapittel i samenes så vel som andre urfolks nyere historie. Fra midten av 1800-tallet og fram etterkrigstiden ble gravene åpnet for å tilfredsstille behovet ved for levinger av det man anså for "primitive" mennesker ved europeiske og amerikanske viteskapelige institusjoner opptatt av raseforskning og sosialdarwinistiske studier.

Relevant for vurdering av integritet og autentisitet er at det er samene selv, på tvers av nasjonalstatgrensene såvel som lokalt, som har initiert og støttet tanken om et verdensarvsted med utgangspunkt i Ceavccageađgi/Mortensnes. Initiativet er videre støttet av Finnmark fylkeskommune og er tatt positivt imot av de aktuelle kommunene og reindriftsorganisasjonene

Sammenligning med andre områder

Laponia i Sverige er det verdensarvområdet som Várjjat Siida kan sammenlignes med. Begge er reinbeiteområder og knyttet til samisk kultur. Bortsett fra det er det få sammenligningspunkter. Varangerhalvøya en del av Arktis i henhold til en streng klimatisk definisjon, og er i hovedsak et kystområde. Her smelter villreinjakt og reindrift sammen med bruk av marine ressurser som fisk, sjøfugl og marine patterdyr, i en prosess som har vart i over 12 000 år, og her er næringsaktiviteter, bosetning og religion innskrevet i landskapet på en ekstraordinær konkret og tilgjengelig måte. I utgangspunktet ble Laponia nominert som et naturområde, og det var ICOMOS som anbefalte at

reindriftslandskapets kulturelle verdier ble føyd til. De fremragende universelle verdiene ved Várjjat Siida er først og fremst de kulturelle verdiene, knyttet til kulturminnenes mengde, unikhet, variasjonsbredde og tidsdybde, og deres vitnesbyrd om en opphavelig arktisk jakt- og fiskekultur og tilhørende trossystem.

Helleristningene i Alta, også på verdensarvlista, er sammenlignbar ut fra at de ligger i Finnmark og dekker deler av tidsrommet og aktivitetene Várjjat Siida spenner over, men kulturminnetypen er helt forskjellig. Et interessant trekk ved altaristningene er at det forekommer bilder av fangstgjerder, skjønt her ser de ut for å være konstruert av trestokker.

Utenom verdensarvlista er de utvalgte stedene først og fremst sammenlignbare med andre steder på Varangerhalvøya. Varanger har en usedvanlig høy kulturminnetetthet. De fire områdene er valgt ut fordi de er de fremste eksemplene i et område med mange andre flotte kulturminneområder. Blant disse er:

- boplasser fra alle tidsperioder, men ikke andre steder i en ubrutt linje over 12 000 år som på Ceavccageađgi/Mortensnes eller som et spektakulært periodeeksempel som på Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen
- gravplasser med mange graver, men ikke andre steder i et slikt ekstraordinært eksempel på eller i slik umiddelbar nærhet til den bosetningen i de 2 500 årene gravplassen var i bruk;
- store fangstsystemer med dyregraver, men ingensteds så stort som på Gollevárri eller som her forbundet med siidaens sentrale fangstboplass;
- fangstanlegg med innhegninger og ledegjerder, men ingen andre steder så omfattende og imponerende som på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen;
- hellige steder og offerplasser, men ingen andre steder med en slik kontekst og variasjon som på Ceavccageađgi/Mortensnes.

Fangstanlegg for villrein/caribou bygd av trestolper og/eller steinmarkører finnes flere steder i Arktis, som i Canada, Alaska og Grønland, og er også identifisert i sørnorske fjellområder. De kan være V-formede trakter eller bestå av ledegjerder som leder mot møtende buemurer, eller ende opp i en U-formet innhegning, oftest av tre. Bare i Varanger leder flere gjerder mot runde innhegninger med solide steinvegger.

Eksempelvis kan strukturene knyttet til fangstanlegget på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen sammenlignes med liknende strukturer langs den 35 km lange innsjøen Tasersiaq på Grønland. Her er mange buemurer, ledelinger(?) med steinmarkører og kjøttkjellere, men ingen innhegninger og heller ikke fallgravsystemer. Den tidsmessige dybden er også en annen. De tidligste strukturene ved Taseriaq er datert til ca 2 000 f. Kr., og området var i hovedsak i bruk mellom 1300-tallet og 1950.

Annensteds i Norge er det identifisert mange områder med spor av villreinjakt. Imidlertid ble villrein jaktet i Várjjat Siida da det meste av Skandinavia for øvrig fortsatt var dekket av is. Området utmerker seg også gjennom sammenhengen mellom jakt på og gjeting av reinsdyr, og den måten dette har manifestert seg i landskapet på. Den ubrutte relasjonen mellom reinsdyr og menneske, og vedlikeholdet av en intim kunnskap om dyr og natur, er nedfelt i landskapet så vel som i praksiser, språk og tradisjoner. Et annet unikt trekk er hvordan jaktas religiøse betydning gjenspeiles i gravskikk, offerplasser og stedsnavn.

Elementer som lar seg sammenligne med de utvalgte områdene i Várjjat Siida finnes altså flere steder, men sett samlet og i relasjon til mangfoldighet, kontinuitet, tetthet og tidsdybde er Várjjat Siida enestående. Alene gravplassen på Ceavccageađgi/Mortensnes, med antall graver og det tidsspennet de dekker, gjør at området fremstår som eksepsjonelt og unikt. Det samme kan sies om

sporene etter den ubrutte bosetningen fra eldre steinalder til nyere tid, om de storslagne fangstanleggene og om hvordan økonomisk differensiering lar seg direkte spore i landskapet.

De fire stedene, med Ceavccageađgi/Mortensnes som kjerneområde og bindeledd, er eksepsjonelle også i en sirkumpolær arktisk kontekst. Dette gjelder for alt fra tidsrommet en enkelt boplass spenner over, bosetningens og jaktplassenes skala og form, reinsdyrenes uavbrutte betydning, og til hvordan tradisjonelt fiske har vært vedlikeholdt året rund i farvann som på tilsvarende breddegrad ellers i verden er islagt vinterstid.

Gruppe varangersamer i 1884. Reinsdyrenes betydning kan leses av klær og sko, og fisket av båtene. Ceavccageađgi/Mortensnes skimtes i bakgrunnen. Foto: K. Knutsen- samlingen, Universitetet i Bergen.

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

telefuvdna: +47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Ápningstider:
Mandag - Fredag
08.00-15.30

MOTTATT
- 1 MAR 2013

13/558

Tana kommune
Rådhusveien 3
9845 TANA

ÁŠŠEMEANNUDEADDJI/SAKSBEHANDLER	DIN ČUJ./DERES REF.	MIN ČUJ./VÅR REF.	BEAIVI/DATO
Audhild Schanche, +47 48 29 96 56 audhild.schanche@samediggi.no		10/1231 - 21 Almmut go válddát oktavuođa/ Oppgis ved henvendelse	25.02.2013

Verdensarvsted i Varanger - anmodning om uttalelse

Vi viser til tidligere kontakt om saken. Sametinget og Nesseby kommune har i noen år nå samarbeidet om å få Ceavccageađgi/Mortensnes vurdert for UNESCOs verdensarvliste. I første omgang vil det dreie seg om en innskriving på Norges tentative liste.

I 2011 ble det nedsatt en arbeidsgruppe med deltakelse av uavhengige eksperter, Finnmark fylkeskommune, Nesseby kommune og Sametinget. Riksantikvaren har deltatt med en observatør. Mandatet har vært å utvikle strategi og argumentasjon, og også å vurdere om/hvordan de unike anleggene for villreinfangst på Varangerhalvøya, som jo bosetningen på Ceavccageađgi/Mortensnes må sees i sammenheng med, kan inngå i et kombinert verdensarvsted.

Gruppens arbeid er nå avsluttet, jf vedlegg, der det anbefales at fangstanleggene på Gollevárri i Tana kommune og Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen i Båtsfjord kommune, samt steinalderlokaliteten Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen i Nesseby kommune inngår som tilknyttede steder. De fire områdene, som alle ligger innenfor varangersamenes gamle bruksområde, er gitt fellesnavnet Várjjat Siida.

De faglige begrunnelser og vurderinger av verdikriterier i tråd med konvensjonens definering av "fremragende universell verdi", fremgår av vedlagte dokument. Det er disponert slik anbefalt av UNESCO når statene melder inn et nytt forslag. Vanligvis blir slike dokumenter utferdiget av Riksantikvaren. I dette tilfellet kommer initiativet nedenfra. I etterkant av at en stat har meldt inn et forslag på den tentative lista, igangsettes et større dokumentasjons- og utredningsarbeid, der alle berørte parter igjen får anledning til å komme med synspunkter.

Tiltaket er støttet av Finnmark fylkeskommune, Samisk parlamentarisk råd og de to aktuelle reinbeitedistriktene. Positive signaler er også mottatt på folkemøter avholdt i de tre aktuelle kommunene våren 2012

Før vi går videre, dvs sender dokumentet (i engelsk språkversjon) over til Riksantikvaren og Miljøverndepartemenet for vudering og videreformidling til UNESCO, vil vi be om at Tana kommune gir en støtteuttalelse. Hvilket nivå saken behandles på er selvsagt opp til kommunen selv, men for sakens fremdrift hadde det vært ønskelig med en snarlig behandling.

Vi tillater oss å foreslå følgende uttalelse:

Tana kommune støtter Nesseby kommune og Sametingets arbeid for få Várjjat Siida ved de fire lokalitetene Ceavccavccageađgi/Mortensnes, Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen, Gollevárri og Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen nominert som verdensarvsted. De fremragende kulturhistoriske verdiene disse stedene representerer har internasjonale dimensjoner, foruten å være av stor betydning lokalt og regionalt. Med status som verdensarvsted og ved et konstruktivt samarbeid mellom de tre aktuelle kommunene, vil disse verdiene kunne utløse positive ringvirkninger for regionen.

Dearvvuođaiguin/Med hilsen

Hege Fjellheim
ossodatdirektevra/avdelingsdirektør

Audhild Schanche
seniorráđđeaddi/seniorrådgiver

Vi tillater oss å foreslå følgende uttalelse:

Tana kommune støtter Nesseby kommune og Sametingets arbeid for få Várjjat Siida ved de fire lokalitetene Ceavccavccageaðgi/Mortensnes, Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen, Gollevárri og Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen nominert som verdensarvsted. De fremragende kulturhistoriske verdiene disse stedene representerer har internasjonale dimensjoner, foruten å være av stor betydning lokalt og regionalt. Med status som verdensarvsted og ved et konstruktivt samarbeid mellom de tre aktuelle kommunene, vil disse verdiene kunne utløse positive ringvirkninger for regionen.

Dearvvuođaiguin/Med hilsen

for Hege Fjellheim
ossodatdirektevra/avdelingsdirektør

Audhild Schanche
seniorráđđeaddi/seniorrådgiver

SÁMEDIGGI SAMETINGET

VERDENSARVLISTEN:
INNSKRIVING PÅ NORGES TENTATIVE LISTE

VÁRJJAT SÁMI SIIDA
Arktisk kulturarv gjennom 12 000 år

LAND: Norge

DATO:

FORSLAG FORBEREDT AV:

Navn: Sametinget i Norge
E-post: samediggi@samediggi.no
Addresse: N-9730 Kárášjohka/Karasjok
Fax: (+47) 78 47 40 90
Telefon: (+47) 78 47 40 00

NAVN PÅ OMRÅDE:

VÁRJJAT SÁMI SIIDA: ARKTISK KULTURARV GJENNOM 12 000 ÅR

FYLKE:

Finnmark

BELIGGENHET

Serienominasjonen omfatter 4 beslektede kulturminneområder, med Ceavccageađgi/Mortensnes som hovedsted.

1. Ceavccageađgi (Transteinen)/Mortensnes: Boplass som har vært bebodd sammenhengende i 12 000 år og en tilhørende begravelsesplass som var i bruk mellom 1000 f. Kr og 1600 e. Kr. Ligger i Unjárgga gielda/Nesseby kommune, 70°7'40"N/29°1'24"Ø.

2. Noidiidčearru (Noaidenes fjell)/Kjøpmannskjølen: Fangstanlegg for villrein bestående av to innhegninger med ledegjerder, tallrike bueskyteskår og kjøttgjemmer. Ligger i Båtsfjord kommune, 70°24'28"N/30°0'25"Ø.

3. Gollevárri (Gullfjell): Fangstanlegg for villrein med hundrevis av fallgraver og en fangstboplass. Ligger i Deanu gielda/Tana kommune, 70°7'19"N/28° 14'46"Ø.

4. Ruovdenjunlovta (Jernnesplatået)/Gropbakkengen: Boplass med 89 tufter fra ca 4 000 f. Kr. Ligger i Unjárgga gielda/Nesseby kommune, 70°9'33"N/ 28°34'49"Ø.

Varangerhalvøya er usedvanlig rik på kulturminner. De fire stedene er valgt fordi de er unike i forhold til kulturminnetetthet, tilstand, variasjon og kronologisk dybde, samtidig som de er representative for områdets forhistorie og samiske historie som helhet. Til sammen er de spektakulære eksempler på bosetning, jakt og religion. De ligger alle innefor Várjjat siida, varangersamenes gamle territorielle enhet. Begrepet siida omfatter en sosial organisering av en eller flere familieenheter og det territoriet de bruker. Økonomiske aktiviteter som jakt og fiske ble organisert på siida-nivå.

Over: Varangerhalvøya med de fire utvalgte områdene. Under: beliggenhet i Eurasia. Den røde pilen er føyd til.

Kilde: http://www.lib.utexas.edu/maps/commonwealth.html?p=print

3

BESKRIVELSE

Introduksjon

Varangerhalvøya er avgrenset av Varangerfjorden mot sør, Tanaelva og Tanafjorden mot vest og Barentshavet mot nord og øst. Den ligger langt nord for polarsirkelen, og også nord for isotermen for 10 graders gjennomsnittstemperatur for juli, ofte brukt for å avgrense Arktis. Halvøya består av arktisk tundra og store områder dominert av blokkmark uten vegetasjon. Langs kysten er landskapet preget av løsmasser og strandterrasser. Klimaet, med lave temperaturer og lite nedbør, gir tynt jordsmonn og sparsomt med fjellbjørkeskog.

Sparsom gjenvekst har ført til at kulturminner fra de tidligste tider, som ildsteder, teltringer, hustufter, jaktinnretninger, graver og offerplasser er synlige i dag. Tekniske så vel som religiøse manifesteringer i landskapet har tatt naturformasjoner aktiv i bruk, slik at natur og kultur overlapper. Det tørre, arktiske klimaet har også ført til at organisk materiale bevares godt. Det eldste kjøkkemøddingen på Ceavccageaðgi er ca 7 500 år gammel.

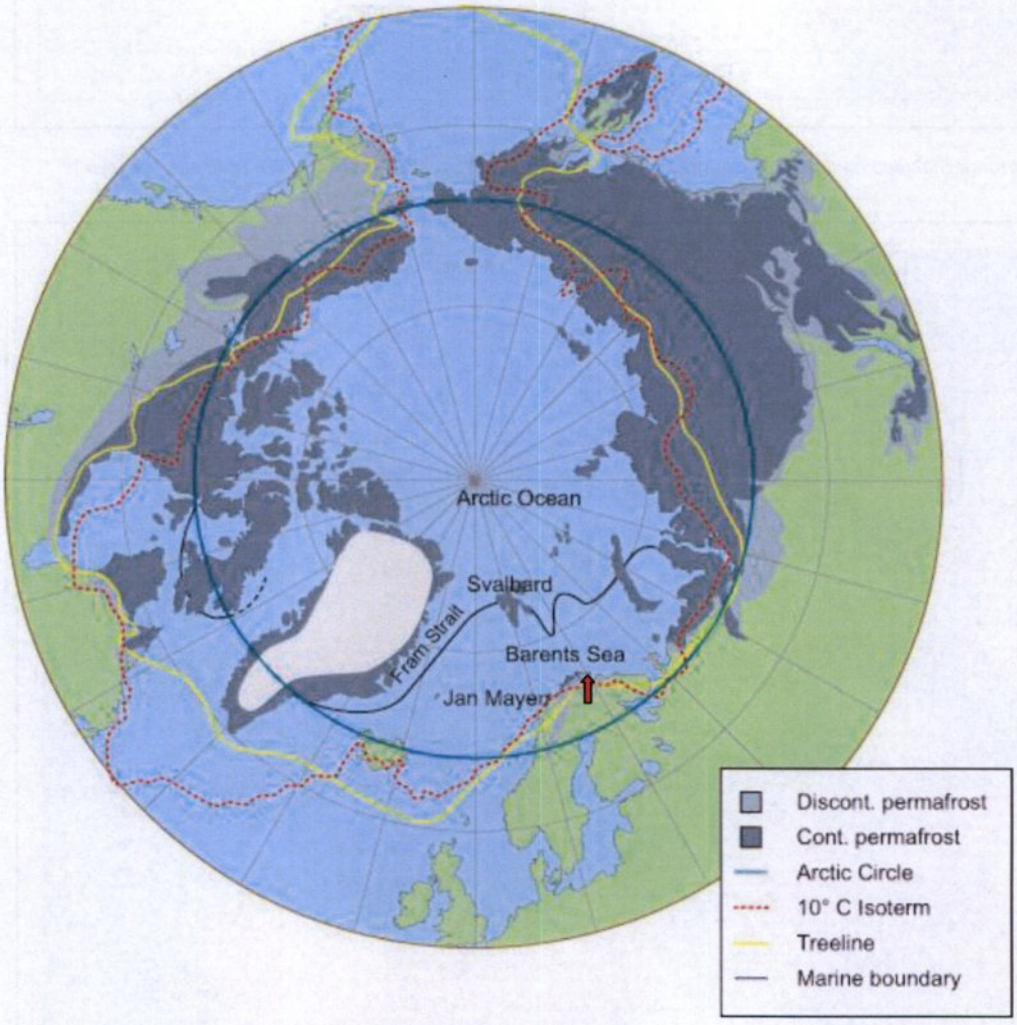

Kilde: Norsk polarinstitutt. Den røde pilen er føyd til for å markere Varangerhalvøyas beliggenhet.

Tross sin arktiske beliggenhet sluttes siste istid tidligere i Varanger enn i det meste av resten av Skandinavia. Da tyngden av isen var borte, steg landet. Denne prosessen, som pågår fortsatt, skapte de mange strandterrasser etter tidligere havnivåer langs kysten, et karaktertrekk ved landskapet her.

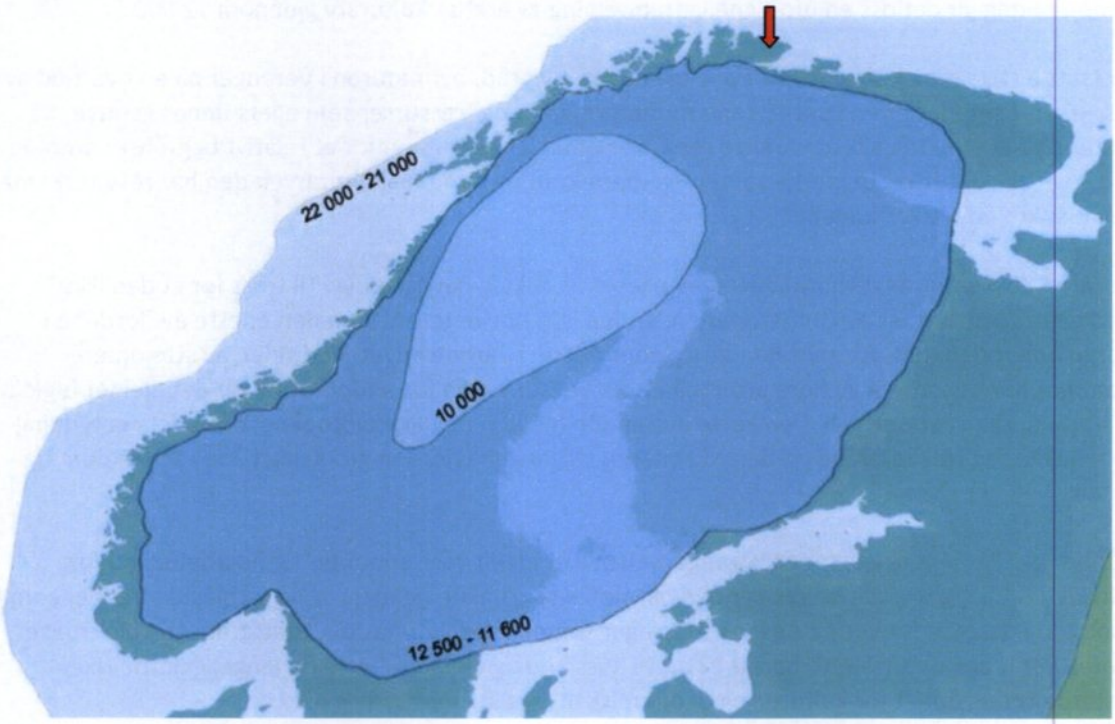

Siste istid endte for ca 10 000 år side netter å ha vart i ca 60 000 år. Varangerhalvøya ble tidlig isfri, og for 12 000 år siden, mens isen fortsatt lå over store deler Av Skandinavia, var isen borte fra Varangehalvøya og Varangerfjorden.

Helt siden de første jegere og fiskere kom hit for mer enn 12 000 år siden, har strandterrassene vært attraktive for bosetning. Det var også gunstige forhold for jakt og sanking i områder lenger unna kysten, slik at hele territoriet Várjjat siida raskt ble tatt i bruk. Dette nakne landskapet har på en enestående måte bevart sporene etter de første pionerene og de senere jegere og gjetere, og gitt oss en eksepsjonell arktisk kulturarv som det nå tas skritt for å sikre en rettmessig status for.

Strandlinje etter tidligere havnivå på Ceavccageađg/Mortensnes. Langs strandvollen er hustufter datert til 4600 f. Kr. I bakgrunnen et hellig fjell. Foto: Varanger Samiske Museum.

Et viktig trekk ved Várjjat Siida er hvordan naturprosesser og menneskelige aktiviteter er vevd sammen på en synlig måte i landskapet. Dynamikken bak denne nære sammenhengen, så viktig for det høye nord, blir dermed umiddelbart tilgjengelig for oss. At landskapet ikke har "glemt" sin dype kulturarv, gir selv den fjerneste fortid en bemerkelsesverdig tilstedeværelse. I en ubrutt sammenheng gir det oss en uforlignelig fremvisning av arktisk kulturarv gjennom 12 000 år.

Motsatt av hva man kunne tro ut fra klima og breddegrad, byr naturen i Varanger på en overflod av ressurser. Området er en kontaktsone for naturmiljøer og -ressurser som ellers finnes i større avstand til hverandre, slik at varierte ressurser er tilgjengelig innenfor et relativt begrenset område. Jakt- og fiskekulturens bemerkelsesverdige bærekraft og den rike kulturarven den har resultert i må delvis søkes i disse forholdene.

Historisk sett er Varangerfjorden Norges rikeste på fisk og havpattedyr. Til tross for at den ikke i særlig grad oppvarmes av Golfstrømmen, er den isfri om vinteren. Som den eneste av fjordene i Norge åpner den mot øst, mot de rike gyteområdene i Barentshavet. Ved siden av stasjonære stammer har den innsig av flere arter, og er oppvekstområde for andre. Også når det gjelder fugleliv er Varangerhalvøya spesiell. Den korte avstanden mellom de ulike biotopene, områdets betydning som hekke- og trekkområde og den rike næringstilgangen i fjorden gir utslag både i artsrikdom og antall.

Når det gjelder landressurser er Varangerhalvøya et ideelt vår-, sommer- og høstbeiteland for reinsdyr. I tillegg til gode beiter byr den på snøflekker, nakne fjellpartier og forblåste strender som er gode tilfluktsteder for varme og innsektsplager sommerstid. Før nasjonalstatsgrensene ble trukket fantes det ingen naturskapte barrierer mot i Russland og Finland. Dette tilgjengeliggjorde rike vinterbeiter og åpnet for kulturell og økonomisk utveksling mot syd og øst.

Den stedegne kulturarven vi finner her er nært forbundet med den samiske historien, bade direkte og i og med at samene er og er sannsynlige etterkommere etter de tidlige jegere og fiskere. Arkeologiske studier viser at Varanger har en unik posisjon i samisk kulturhistorie. Sosiokulturelle prosesser som fant sted her var avgjørende for dannelsen av flere samiske kulturtrekk som senere ble tatt opp i andre områder og som bidro til å definere samisk kultur og etnisitet som helhet. Dette inkluderer rituelle manifesteringer og gravskikk, og også teknologi, som bruken av innhegninger for villreinjakt. Teknologien brukt under villreinjakta ble videreført innen reindrift, og kan også ha spilt en rolle for overgangen fra villreinjakt til reindrift på 15-/1600-tallet.

Den samiske kulturen er høyst levende i området i dag, især i Nesseby kommune, hvor flertallet av befolkningen er samisktalende. I tillegg til reindrift er kystfiske og småskala jordbruk viktige næringer i den lokale økonomien. Og småviltjakt, fiske i elver og vann, bærplukking og vedhogst er fortsatt viktig for husholdsøkonomi og høyt verdsatte aktiviteter blant lokalbefolkningen.

Fiskebåter i Nesseby havn.
Foto: Nesseby kommune. net .

Reinskilling i Varanger. Foto: Varanger Samiske Museum.

***Rein på beite ved Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen,** august 2012. Foto: Sametinget.*

De utvalgte områdene

Hovedstedet blant de fire utvalgte områdene, og som de andre kan sees i forhold til og forstås i lys av, er Ceavccageaðgi/Mortensnes. Funn fra hustufter så vel som graver og offerplasser her bekrefter at villreinjakta var svært viktig, både økonomisk og rituelt. Dette gir en direkte forbindelse med jakt- og fangstanleggene på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen og Gollevárri.

Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen har fremragende kvaliteter som boplass fra en bestemt periodem, som ogsp er representert i den lange sekvensen på Ceavccageaðgi/Mortensnes, men her med det største antall steinalderhus og de eldste gravene i regionen. Stedet manifesterer videre den grunnleggende betydningen av fiske og jakt på havpattedyr hadde for bosetning og sesongmønstre.

Til sammen er stedene forbilledlige eksempler på den lengstlevende jaktkulturen på det europeiske fastland, og dermed også på den dype tradisjonen som annensteds på kontinentet var blitt erstattet med jordbruk og urbanisering. I tillegg dokumenterer stedene også særegne lokalkulturelle utviklingstrekk, som overgangen til tamreindrift og etableringen av den karakteristiske sjøsamiske tilpassningen med blandingen av fiske, jakt, småskala husdyrhold, som tidligere også inkluderte noen reinsdyr, blant annet til transport, og samarbeid med reindriftsutøvere.

1. Ceavccageaðgi/Mortensnes

Ceavccageaðgi/Mortensnes befinner seg på et langstrakt nes på nordsiden av Varangerfjorden. Området begrenses av sjøen mot sør og to hellige fjell mot nord.

Ceavccageaðgi, det samiske stedsnavnet, er også navnet på en offerstein omgitt av 13 konsentriske steinringer. Skriftlige kilder forteller at det ble ofret tran til steinen ennå på 1800-tallet. Mellom steinringene er det identifisert offergaver i form av fugle-, fiske og dyrebein samt reinsdyrhorn.

Ceavccageaðgi, Transteinen, omgitt av 13 konsentriske steinringer. Foto: Varanger Samiske Museum.

Andre spor etter religionsutøvelse på Ceavccageaðgi/Mortensnes er to steinbygde offerringer og en hellig stein som ligner en bjørn. Området omfatter videre en usedvanlig stor førkristen gravplass, med nær 400 identifiserte graver. Det var i bruk i ca 2 500 år, noe som er en ekstraordinær kontinuitet for en bestemt gravskikk på ett sted.

Offerring ved Bjørnesteinen, og Bjørnesteinen sett fra an annen vinkel. Foto: Varanger Samiske Museum.

Gravene og offerringene ligger i terreng dominert av steinur, bergframspring og store flyttblokker. Mange av gravene, især i de delene av området det er lett å komme seg til, er åpnet, de fleste som et ledd i jakten på samiske hodeskaller og skjeletter i raseforskningens tid. Menneskebein fra gravplassen her ble sendt til Universitetet i Oslo, og til flere andre europeiske og amerikanske vitenskapelige institusjoner.

Til vestre: Grav under stor steinhelle. Til høyre: Åpnet gravkammer.
Foto: Sametinget/Varanger Samiske Museum.

Imidlertid er mange graver intakte, især i den østre delen, og mange er fortsatt ikke identifiserte. Gravskikken inkluderte liksvøp av bjørkenever og gravgaver i form av dyrebein, de fleste av reinsdyr, og også redskaper og smykker. I samiske områder utenfor Varanger ble denne gravskikken tatt opp på 1000-tallet e.Kr.

I noen tilfeller er det gjort funn av reinsdyrskaller og reinbein i graver uten spor av menneskebein. Dette reflekterer den symmetrien som fantes mellom dyr og mennesker i den gamle samiske religionen.

Felt med 37 hustufter fra yngre steinalder, ca 4 000 f. Kr. Foto: Varanger Samiske Museum.

Når det gjelder spor etter bosetning, som teltringer, hustufter, møddinger og akkumulerte kulturlag, er fortiden til stede i ualminnelig rikt monn og viser en ubrutt bosetningslinje fra tidlig eldre steinalder til i dag. Ca 300 hustufter er registrert. De fordeler seg på forskjellige nivåer over dagens havnivå, de eldre over de yngre, i takt med landhevningen etter siste istid.

Felt med 90 hustufter fra tidlig metalltid, ca 1 000 BC.
Foto: Varanger Samiske Museum.

Husenes størrelse og form har variert gjennom tidene. Fra eldre steinalder finnes spor etter telt og små gammer med diameter på 3-4 meter. Fra sen yngre steinalder og begynnelsen av tidlig metalltid (omkring 2000 – 1000 f. Kr.) hadde husene nedgravde gulv med areal på opp til 50 m^2. Variasjonen mellom enkle teltringer og solid konstruerte torvhus reflekterer sannsynligvis variasjoner i mobilitet.

De yngste tuftene ligger nært dagens kystlinje og er fra 17- og 1800-tallet. De representerer sjøsamisk bosetning i tradisjonell stil, men både runde og rektangulære gulvplan. De rektangulære tuftene er de seneste, og er spor etter såkalte fellesgammer, med plass for både mennesker og husdyr.

Litografi av fellesgamme på Ceavccageađgi/Mortensnes Etter Friis 1971.

Ceavccageađgi/Mortensnes er en sentral referanse for forskning på samisk forhistorie, historie og religion, og på den samiske forhistoriens bakgrunn og utgangspunkt. Stedet har også gitt en rik immateriell kulturarv i form av myter, fortellinger, joiker og stedsnavn.

Mer informasjon om Ceavccageađgi/Mortensnes finnes på http://www.luondu.varjjat.org/.

2. Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen

Beitende reinsdyr søker alltid friske beiter. Om sommeren vil de derfor søke mot høyere terreng, der gress og urter spirer sent. Her samler de seg i store flokker før oksene sprer dem i parringstiden om høsten.

I det indre av Varangerhalvøya finnes flere store steinbygde fangstanlegg bestående av store innhegninger med flere kilometer lange drivgjerder. Den største og mest markante av disse ligger på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen, innenfor Varangerhalvøya nasjonalpark. Noiddiidčearru betyr noaidenes fjell. Det er en lav, naken, steinkledt fjellrygg.

Gjerdene er lave, men ble sannsynligvis gjort høyere ved hjelp av bjørkestokker. Varanger er det eneste stedet i verden hvor fangstgjerder for villrein finnes i kombinasjon med runde, lukkede innhegninger. I de største systemene har det vært mulig å fange 200-300 dyr samtidig. Fangstgjerdene er teknologisk beslektet med og trolig en forløper til tregjerdene som brukes i dagens reindrift.

På Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen finnes to innhegninger, den største med en diameter på opp til 160 meter, med flere ledegjerder som fører til åpningen. Et av ledegjerdene løper mellom de to innhegningene.

*Over: Innhegning med ledegjerder på **Noidiidčearru**/Kjøpmannskjølen. Under Kart over området. De svarte prikkene er buemurer, de fiolette kjøttgjemmer og andre strukturer. Foto og kart: Sametinget.*

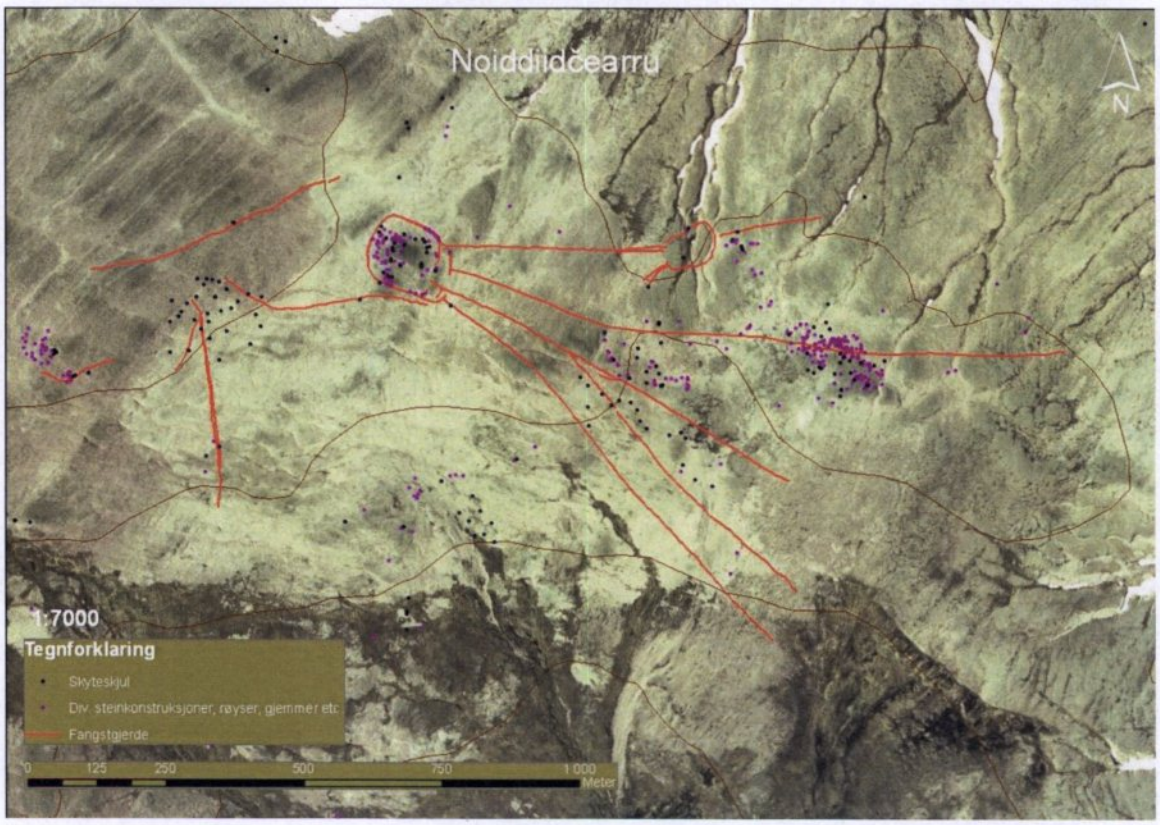

I området finnes også et stort antall buemurer (bogestiller) og kjøttkjellere. Funn av en pilespiss i en buemur annet sted på Varangerhalvøya viser at slike innretninger her var i bruk i eldre steinalder. Både gjerdene og andre strukturer kan ha vært i bruk over en svært lang tidsperiode. Skriftlige kilder bekrefter at de fortsatt var i bruk på 1500-tallet.

Til venstre: Buemur på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen. Til høyre: Del av ledegjerde. Foto: Sametinget.

3. Gollevárri

Lett forenklet kan man si at ledegjerder og innhegninger ble brukt til å fange villrein på snaufjellet, og fangstgroper ble brukt i lavere områder og daler. På Varangerhalvøya og eidet over mot Tanaelva er det registrert 25 fangstgropsystemer med nesten 3 400 enkeltgroper. Et stort antall av disse, 2 686 groper fordelt på 14 systemer, ligger på det trange eidet mellom Varangerfjorden og Tanaelva. Området er også i dag en "flaskehals" når reinen er på flytting mellom sommerbeite og vinterbeite.

Det største systemet ligger på Gollevárri, som på norsk betyr "gullfjellet". Det består av hele 530 fangstgroper, og i tillegg en rekke buemurer og kjøttkjellere. Nært opp til fangstsystemet ligger også 16 gammetufter i et område med tykke lag av reinsdyrhorn. Tuftene er ganske store, og hver gamme kan ha rommet opp til 10 personer.

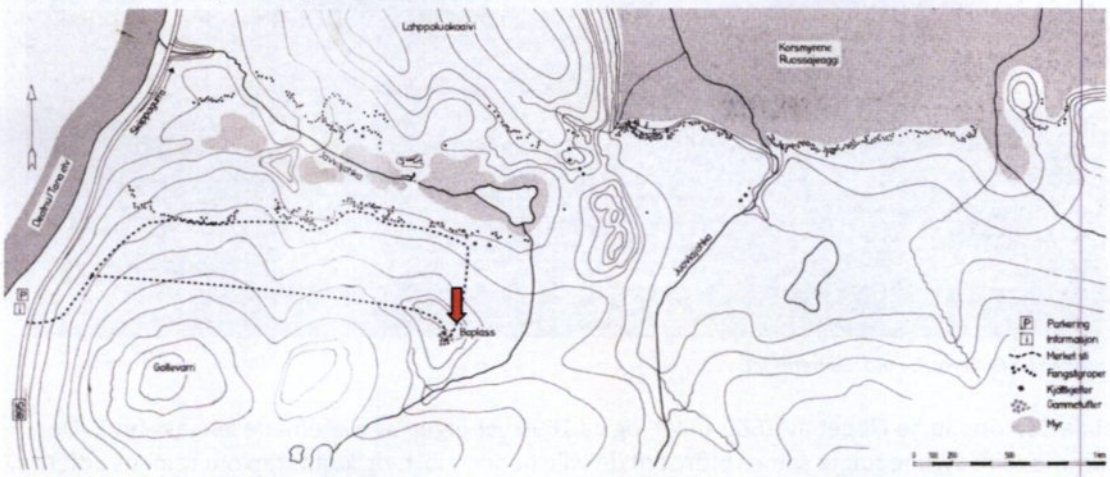

Kart over fangstgropsystemet på Gollevárri. Boplassen er markert med en rød pil. Kart: Tore Poppe, fylkeskonservatoren i Finnmark/Manker og Vorren 1953.

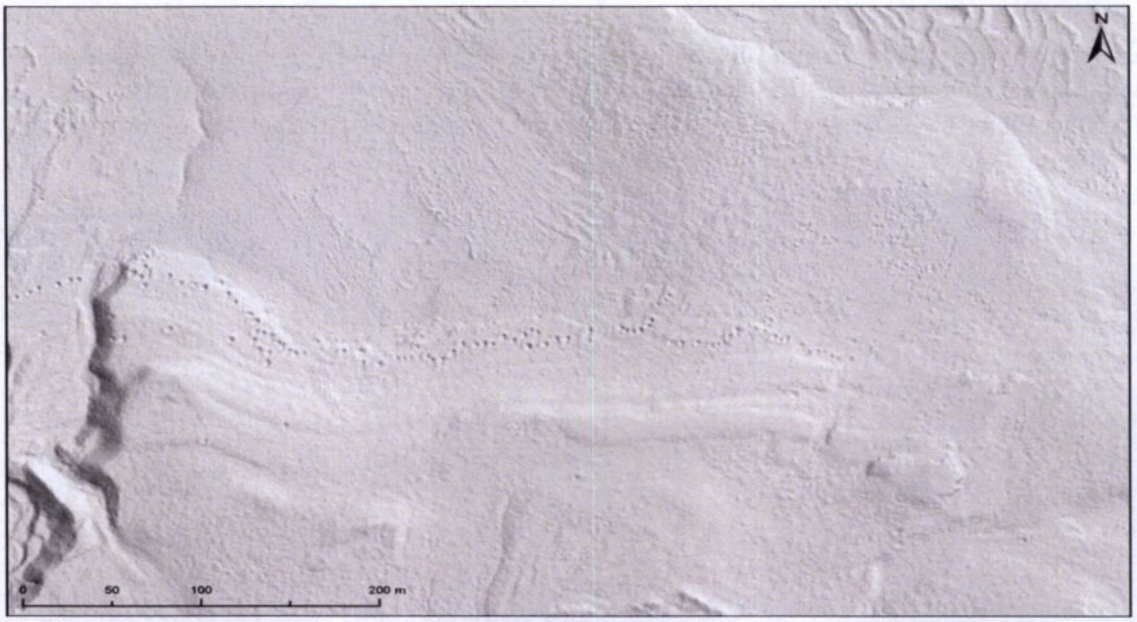

Området er LIdar-scannet, og fangsgropene fremtrer tydelig.

Dette var varangersamenes viktige høstboplass, der de opphold seg under villreintrekket. Boplassen er datert til 12 – 1400-tallet. En liten utgravning i 1965 avslørte et stort antall uferdige hornskjeer. Funnene indikerer at foruten villreinfangst var skjeproduksjon en viktig aktivitet. Husenes størrelse og gjenstandsfunn tyder på at hele siidaen, inkludert kvinner og barn, bodde her sammen.

Boplassen på Gollevárri. Foto: Sametinget.

Villreinjakten opphørte i løpet av 1600-tallet, og ca 1690 var ingen av systemene lenger i bruk. De halvtamme reinsdyrene fulgte same ruter som de ville hadde gjort, og kunnskap om reinens adferd og det rike vokabularet knyttet til det ble videreført av reindriftssamene. Samtidig vedlikeholdt

sjøsamene fiske, jakt på sjøpattedyr og sjøfugl, så vel som den tradisjonelle kunnskapen og språk knyttet til disse aktivitetene. Kontakten mellom de to gruppene var bred. Den var basert på gjensidighet og utveksling, og individer kunne bevege seg mellom dem, for eksempel gjennom giftemål.

4. Ruovdenjunluovta/Gropbakkengen

Mens Ceavccageaðgi/Mortensnes oppviser en 12 000-årig bosetningshistorie i sekvenser definert av tidligere tiders strandvoller, representerer Ruovdenjunovta/Gropbakkengen én bestemt periode. Boplassen var bebodd mellom 4 000 og 3 000 år f.Kr.

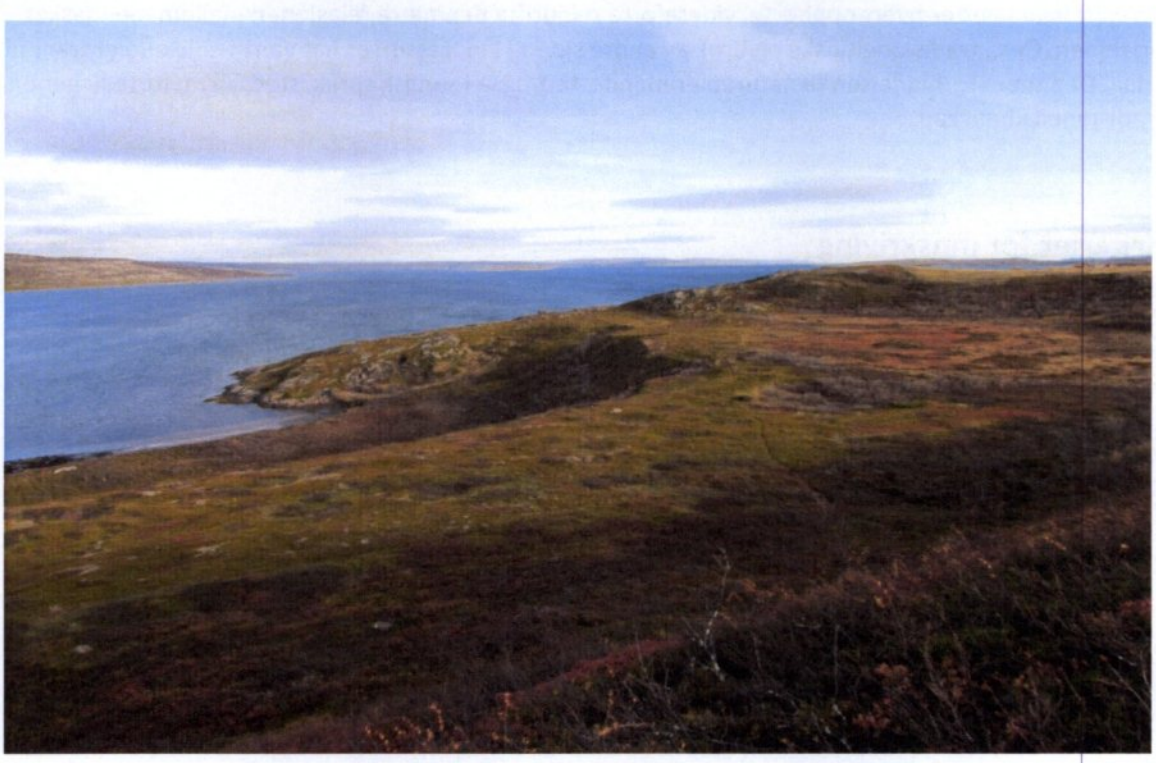

Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen med 89 hustufter. Vidjebusker gror i de nedgravde gulvene slik at disse skiller seg ut. Foto: Varanger Samiske Museum.

På en smal strandterrasse 22-35 m over dagens havnivå, mellom et høydedrag og en bratt skrent ned mot sjøen, ligger hele 89 hustufter i 2 og 3 rekker. Feltet ble registrert av fagfolk i 1935 og var da de første kjente husrestene fra steinalderen i Nord-Skandinavia. Husene har nedgravde gulv og et sentralt steinavgrenset ildsted, og har både runde, ovale, kvadratiske og rektangulære grunnplan. Størrelsen varierer mellom 15 og 30 m^2. Alle husene trenger ikke å ha vært i bruk samtidig, men en del må ha vært det.

På stedet er det også tre gravrøyser, og dateringer fra to av dem indikerer at de er noe eldre enn bosetningssporene. Dette gjør dem til de eldste kjente gravene i regionen.

Av arkeologiske funn fra boplassen fremgår at sliping av steinredskaper nå var blitt vanlig og at skifer var det et mye brukt steinråståff. Funnene er rike, og inkluderer kniver, spydspisser, pilespisser og fiskesøkker. De viser at boplassen var orientert mot marine ressurser. Ved noen av de undersøkte husene ble det funnet kjøkkenmøddinger med bevart organisk materiale, som bein og skjell og også noen beinredskaper.

FREMRAGENDE UNIVERSELL VERDI

Den fremragende universelle verdien til de fire områdene som er presentert ovenfor, med Ceavccageađgi/Mortensnes som knutepunkt, ligger i deres eksepsjonelt rike vitnesbyrd om den lengstlevende jakt- og fiskekulturen på det europeiske fastland. Områdene konkretiserer på en konkret og direkte tilgjengelig måte en tradisjon som ellers på det europeiske kontinentet forsvant mer eller mindre fullstendig for flere tusen år siden.

Områdene representerer en ekstraordinær tilpassingsmessig robusthet, samt en uvanlig seig kontinuitet med hensyn til bosetning, tilpassingsstrategier og religiøse praksiser. Med hensyn til gravplassen, i bruk i 2 500 år, er denne kontinuiteten enestående.

Da villreinjakta etter hvert opphørte, videreførte reindrifta den nære relasjonen mellom mennesker og reinen. Også tradisjonelt fiske og bruk av andre sjø- og landressurser har vært vedlikeholdt fram til i dag. Den nære forbindelsen til naturen er manifestert også i samisk språk, stedsnavn, fortellinger og tradisjonell kunnskap.

Kriterier for innskriving

De mest relevante kriteriene blant de 10 kriteriene verdensarvkomiteen har satt for innskriving på verdensarvlisten, og som det nominerte stedet må oppfylle minst ett av, er i denne sammenheng kriteriene (iii), (v) og (vi).

Kriterium (iii), at stedet *bærer et unikt, eller i det minste sjeldent, vitnesbyrd om en kulturell tradisjon eller om en levende eller utdødd sivilisasjon*, oppfylles ved at områdene sammen utgjør:

- et unikt vitnesbyrd om den siste jakt- og fiske kulturen på det europeiske fastland og den dype tradisjonen den sprang ut av;
- et unikt vitnesbyrd om dette veidesamfunnets robuste tilpassing til naturmessige, kulturelle og sosiale endringsprosesser i en arktisk grensesone;
- et unikt vitnesbyrd om hvordan kosmologi og religion er sammenvevd med arktisk natur;
- et unikt vitnesbyrd om en eksepsjonell kontinuitet med hensyn til religiøse og rituelle praksiser knyttet til død og regenerasjon.

Kriterium (v), at stedet *er et fremragende eksempel på en tradisjonell menneskelig bosetning, jordbruk eller havbruk som er representativ for en kultur (eller flere kulturer), eller viser menneskelig samhandling med miljøet, spesielt der hvor det har blitt sårbart under virkningen av irreversible forandringer,* oppfylles ved at områdene sammen utgjør:

- et fremragende eksempel på interaksjon med arktisk natur, og til bosetningens og tilpasningsstrategienes bemerkelsesverdige overlevelseskraft;
- et fremragende eksempel på den intime relasjonen mellom menneske og reinsdyr, bade ville og temmede, og på hvordan denne relasjonen interagerer med natur og landskap;
- et fremragende eksempel på overgangen fra jakt- og fiskeøkonomi til reindrift og inkorporering av småskala arktisk jordbruk.

Kriterium (vi), at stedet *berører eller er direkte knyttet til hendelser eller levende tradisjoner, med ideer eller overbevisninger, eller med kunstneriske eller litterære arbeider av universell betydning*, er oppfylt ved at de fire områdene:

- er fysisk og immaterielt forbundet med et arktisk urfolks levevis, boform, religion og kosmologi, og dermed gir en fremragende og dyp innsikt i disse livsaspektene;
- er fysisk og immaterielt forbundet med samenes rike og unike tradisjonskunnskap, og deres fortellinger, myter, joiker og stedsnavn;
- er på en grunnleggende måte knyttet til prosesser som var avgjørende for fremveksten av kjerneelementer i samisk kultur.

Erklæring om autentisitet og/eller integritet

Til sammen inkluderer de fire områdene alle elementer som skal til for å uttrykke deres fremragende universelle verdi. I tillegg kommer kulturminnenes kronologiske og typologiske variasjonsbredde, antall og bevaringsforhold, noe som gjør dem til et enestående arkiv for og vitnesbyrd om de kulturelle aktivitetene de en gang var en del av. De er integrerte elementer i et landskap der natur og kultur samvarierer på en direkte, synlig og uforstyrret måte, og der sammenhengene mellom landskap, bosetning, kosmologi og religion er håndgripelig til stede.

Det arktiske klimaet og få moderne forstyrrelser har gjort at organisk materiale er bevart i uvanlig grad og ført til at steinbygde strukturer og spor av hus og dyregraver er intakte og ikke overgrodde eller tildekte av senere sedimenter.

Økonomi basert på reinsdyr, jakt eller gjeting, og livsstilene dette hører sammen med, skaper et sterkt band mellom fortid og nåtid, og tilfører både autentisitet og integritet til denne kulturarven. Det samme gjelder sjøsamisk fiske og utmarksnæringer. Fortiden er i tillegg overført og holdt levende gjennom samisk språk, stedsnavn og landskapsmyter.

Tre av lokalitetene, Ceavccageaðgi/Mortensnes, Ruovdenjunluovta/Gropbakkengen og Gollevárri, er hjørnesteiner i nordområdenes arkeologi. Til tross for dette er de i stor grad intakte, og bare i begrenset grad undersøkte. Hustufter som har vært undersøkt er alle rekonstruerte til slik de så ut før utgravning. Men gravene som har vært åpnet er ikke tildekket igjen, så flere kamre er synlige. Dette er minner om en smertefull del av kulturarven og et mørkt kapittel i samenes så vel som andre urfolks nyere historie. Fra midten av 1800-tallet og fram etterkrigstiden ble gravene åpnet for å tilfredsstille behovet ved for levinger av det man anså for "primitive" mennesker ved europeiske og amerikanske viteskapelige institusjoner opptatt av raseforskning og sosialdarwinistiske studier.

Relevant for vurdering av integritet og autentisitet er at det er samene selv, på tvers av nasjonalstatgrensene såvel som lokalt, som har initiert og støttet tanken om et verdensarvsted med utgangspunkt i Ceavccageaðgi/Mortensnes. Initiativet er videre støttet av Finnmark fylkeskommune og er tatt positivt imot av de aktuelle kommunene og reindriftsorganisasjonene

Sammenligning med andre områder

Laponia i Sverige er det verdensarvområdet som Várjjat Siida kan sammenlignes med. Begge er reinbeiteområder og knyttet til samisk kultur. Bortsett fra det er det få sammenligningspunkter. Varangerhalvøya en del av Arktis i henhold til en streng klimatisk definisjon, og er i hovedsak et kystområde. Her smelter villreinjakt og reindrift sammen med bruk av marine ressurser som fisk, sjøfugl og marine patterdyr, i en prosess som har vart i over 12 000 år, og her er næringsaktiviteter, bosetning og religion innskrevet i landskapet på en ekstraordinær konkret og tilgjengelig måte. I utgangspunktet ble Laponia nominert som et naturområde, og det var ICOMOS som anbefalte at

reindriftslandskapets kulturelle verdier ble føyd til. De fremragende universelle verdiene ved Várjjat Siida er først og fremst de kulturelle verdiene, knyttet til kulturminnenes mengde, unikhet, variasjonsbredde og tidsdybde, og deres vitnesbyrd om en opphavelig arktisk jakt- og fiskekultur og tilhørende trossystem.

Helleristningene i Alta, også på verdensarvlista, er sammenlignbar ut fra at de ligger i Finnmark og dekker deler av tidsrommet og aktivitetene Várjjat Siida spenner over, men kulturminnetypen er helt forskjellig. Et interessant trekk ved altaristningene er at det forekommer bilder av fangstgjerder, skjønt her ser de ut for å være konstruert av trestokker.

Utenom verdensarvlista er de utvalgte stedene først og fremst sammenlignbare med andre steder på Varangerhalvøya. Varanger har en usedvanlig høy kulturminnetetthet. De fire områdene er valgt ut fordi de er de fremste eksemplene i et område med mange andre flotte kulturminneområder. Blant disse er:

- boplasser fra alle tidsperioder, men ikke andre steder i en ubrutt linje over 12 000 år som på Ceavccageaðgi/Mortensnes eller som et spektakulært periodeeksempel som på Ruovdenjunlovta/Gropbakkengen
- gravplasser med mange graver, men ikke andre steder i et slikt ekstraordinært eksempel på eller i slik umiddelbar nærhet til den bosetningen i de 2 500 årene gravplassen var i bruk;
- store fangstsystemer med dyregraver, men ingensteds så stort som på Gollevárri eller som her forbundet med siidaens sentrale fangstboplass;
- fangstanlegg med innhegninger og ledegjerder, men ingen andre steder så omfattende og imponerende som på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen;
- hellige steder og offerplasser, men ingen andre steder med en slik kontekst og variasjon som på Ceavccageaðgi/Mortensnes.

Fangstanlegg for villrein/caribou bygd av trestolper og/eller steinmarkører finnes flere steder i Arktis, som i Canada, Alaska og Grønland, og er også identifisert i sørnorske fjellområder. De kan være V-formede trakter eller bestå av ledegjerder som leder mot møtende buemurer, eller ende opp i en U-formet innhegning, oftest av tre. Bare i Varanger leder flere gjerder mot runde innhegninger med solide steinvegger.

Eksempelvis kan strukturene knyttet til fangstanlegget på Noidiidčearru/Kjøpmannskjølen sammenlignes med liknende strukturer langs den 35 km lange innsjøen Tasersiaq på Grønland. Her er mange buemurer, ledelinger(?) med steinmarkører og kjøttkjellere, men ingen innhegninger og heller ikke fallgravsystemer. Den tidsmessige dybden er også en annen. De tidligste strukturene ved Taseriaq er datert til ca 2 000 f. Kr., og området var i hovedsak i bruk mellom 1300-tallet og 1950.

Annensteds i Norge er det identifisert mange områder med spor av villreinjakt. Imidlertid ble villrein jaktet i Várjjat Siida da det meste av Skandinavia for øvrig fortsatt var dekket av is. Området utmerker seg også gjennom sammenhengen mellom jakt på og gjeting av reinsdyr, og den måten dette har manifestert seg i landskapet på. Den ubrutte relasjonen mellom reinsdyr og menneske, og vedlikeholdet av en intim kunnskap om dyr og natur, er nedfelt i landskapet så vel som i praksiser, språk og tradisjoner. Et annet unikt trekk er hvordan jaktas religiøse betydning gjenspeiles i gravskikk, offerplasser og stedsnavn.

Elementer som lar seg sammenligne med de utvalgte områdene i Várjjat Siida finnes altså flere steder, men sett samlet og i relasjon til mangfoldighet, kontinuitet, tetthet og tidsdybde er Várjjat Siida enestående. Alene gravplassen på Ceavccageaðgi/Mortensnes, med antall graver og det tidsspennet de dekker, gjør at området fremstår som eksepsjonelt og unikt. Det samme kan sies om

sporene etter den ubrutte bosetningen fra eldre steinalder til nyere tid, om de storslagne fangstanleggene og om hvordan økonomisk differensiering lar seg direkte spore i landskapet.

De fire stedene, med Ceavccageaðgi/Mortensnes som kjerneområde og bindeledd, er eksepsjonelle også i en sirkumpolær arktisk kontekst. Dette gjelder for alt fra tidsrommet en enkelt boplass spenner over, bosetningens og jaktplassenes skala og form, reinsdyrenes uavbrutte betydning, og til hvordan tradisjonelt fiske har vært vedlikeholdt året rund i farvann som på tilsvarende breddegrad ellers i verden er islagt vinterstid.

Gruppe varangersamer i 1884. Reinsdyrenes betydning kan leses av klær og sko, og fisket av båtene. Ceavccageaðgi/Mortensnes skimtes i bakgrunnen. Foto: K. Knutsen- samlingen, Universitetet i Bergen.

Saksfremlegg

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Oppvekst- og kulturutvalget	19/2013	21.03.2013

Samarbeidsavtale mellom Tana idrettsråd og Tana kommune

Vedlegg
1 Samarbeidsavtale

Rådmannens forslag til vedtak

Tana kommune godkjenner vedlagte samarbeidsavtale med Tana idrettsråd.

Saksopplysninger

Kommunenes Sentralforbund og Norges Idrettsforbund har utarbeidet en veileder for å styrke samarbeidet mellom idretten og kommunen.

Formålet med avtalen er å skape grunnlag for godt samarbeid og klarlegge ansvarsfordelingen mellom Tana idrettsråd og Tana kommune.

Partene har felles ønske om å legge til rette for utviklingen av idrett og fysisk aktivitet i kommunen for å fremme trivsel, god helse og livskvalitet for alle i kommunen.

Vurdering

Rådmannen anbefaler at samarbeidsavtalen godkjennes.

SAMARBEIDSAVTALE MELLOM TANA KOMMUNE OG TANA IDRETTSRÅD

Felles mål:

Både Tana Kommune(TK) og Tana Idrettsråd(TIR) har som felles mål et samfunn med trivsel, god helse og livskvalitet for alle i kommunen.

Samarbeidsavtalen skal legge til rette for god samordning, kommunikasjon og forutsigbarhet til fordel for begge parter.

Tana Idrettsråd:

Tana Idrettsråd er idrettens øverste organ i kommunen og har samtlige idrettslag tilknyttet Norges Idrettsforbund(NIF) i kommunen, som sine medlemmer.

TIR skal hele tiden jobbe til beste for idrettslagene og mosjonsidretten i TK. TIRs oppgave er å være bindeledd både mellom sine medlemmer og Finnmark Idrettskrets (FIK) og TK.

Tana Kommune:

TK er en viktig samarbeidspartner for TIR. Samarbeidet er av betydning for arealbruk, bygging av anlegg, bruk av kommunale anlegg, utstyrsanskaffelser og bevilgninger til andre idrettslige formål.

Samarbeidsrutiner:

Hovedkontakt på administrativt nivå i TK er kulturrådgiver. Så lenge TIR ikke har ansatte, er lederen den faste kontakten. Begge parter legger fram alle saker av interesse, for hverandre.

Saker som har spesiell interesse er:

- Alle tilskudd som kommer idretten til gode, både i budsjettsammenheng og ved konkrete bevilgninger. Alle tilskudd skal ha søknadsfrist.
- Søknader om spillemidler.
- Tildeling av treningstid i kommunale anlegg.
- Kommuneplan for idrett, fysisk aktivitet og kulturbygg.
- Kommuneplanens arealdel.
- Reguleringsplaner.
- Etablering av nye kommunale skoler, idrettsanlegg og lignende.
- Informasjon til nye kommunestyrerepresentanter om idrettspolitisk samarbeid.

Henvendelser fra TIRs medlemslag direkte til TK skal unngås. TK oppfordrer søker til å bruke etablert tjenestevei dvs at laget sender søknad til TK som videreformidler til uttalelse fra TIR.

TIR sender kopi av møteinnkallinger og utskrift av møteprotokoller til sin kontakt i TK. TK sender relevante møteinnkallinger og referater til TIR.

Møteplasser:

TK deltar i TIRs årsmøter. TIR ved styre og TK ved kommunestyre møtes en gang i året til meningsutveksling om saker hver av partene ønsker å ta opp.

Om samarbeidsavtalen:

Samarbeidsavtalen ansees inngått ved undertegning av TIRs leder og TKs ordfører. Avtalen kan endres av partene i fellesskap når som helst. Vesentlige endringer krever årsmøtevedtak for TIRs vedkommende.

Avtalen opphører ved årets utgang når en av partene krever det.

Tana, den _____

_____	_____
For Tana Kommune	For Tana Idrettsråd
Ordfører	Leder

PS 20/2013 Referatsaker/Orienteringer

RS 9/2013 Valg av adressenavn for småveier i Tana kommune

RS 10/2013 Søknad om støtte til bokprosjekt

RS 11/2013 Søknad om støtte - Organisasjon Gjenreis Kysten